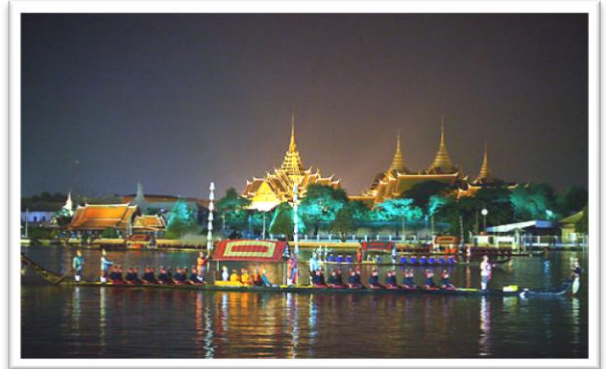

เอกสารประกอบการสอน วิชา ส 20201 ท้องถิ่นของเรา

เรื่อง แหล่งเรียนรู้สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์

1. พระบรมมหาราชวัง หรือพระราชวังพระนคร เป็นที่ประทับของ พระมหากษัตริย์ สมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันพระบรมมหาราชวัง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากเป็นอันดับที่ 16 ของโลก โดยมีผู้เข้าเยี่ยมชม ในปี พ.ศ. 2549 เป็นจำนวนถึง 8,995,000 คน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังหลวงขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศและเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ การก่อสร้างพระราชวังหลวงเริ่มขึ้นพร้อมกับการสร้างพระนครเมื่อ พ.ศ. 2325 โดยสร้างขึ้นในบริเวณที่เคยเป็นที่อยู่ของพระยาราชเศรษฐีและชาวจีนทั้งหลาย ดังนั้น พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปอยู่สถานที่แห่งใหม่ตั้งแต่คลองใต้ วัดสามปลื้ม จนถึงคลองเหนือ วัดสามเพ็ง เริ่มดำเนินการในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2325 หลังพระราชพิธียกเสาหลักเมือง 1 วัน และมีการเฉลิมพระราชมณเฑียรในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2325 แต่ขณะนั้นพระราชมณเฑียรสร้างด้วยเครื่องไม้และสร้างเสาระเนียดรายรอบพระราชวัง เพื่อประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก

ต่อมาใน พ.ศ. 2326 พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชมณเฑียรพระมหาปราสาท เปลี่ยนเสาระเนียดจากเครื่องไม้เป็นก่อกำแพงอิฐ สร้างประตูรายรอบพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนสร้างพระอารามในพระราชวังหลวง คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหารัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เมื่อสร้างพระราชนิเวศน์มณเฑียรเป็นการถาวรแล้วโปรดเกล้าฯ ให้มีกา รพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เติ้มตามแบบแผนราชประเพณีอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2328

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระบรมมหาราชวังได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมขยายอาณาเขตและบูรณปฏิสังขรณ์มาในทุกรัฐกาล ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑามณี กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระราชอนุชาขึ้นเป็น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงบัญญัติให้เรียกพระราชวังหลวงว่า พระบรมมหาราชวัง นั่นคือ ทรงบัญญัติให้ใช้คำว่า “บรม” สำหรับฝ่ายวังหลวง และ “บวร” สำหรับฝ่ายวังหน้า พระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้าจึงเรียกว่า “พระบวรราชวัง” เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว พระราชวังหลวงก็ยังคงใช้ว่า พระบรมมหาราชวัง มาจนกระทั่งปัจจุบัน

พระบรมมหาราชวังสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็นบริเวณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและเขตพระราชฐานอันเป็นพื้นที่สำหรับเป็นที่ประทับและบริหารราชการแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ โดยเขตพระราชฐานสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

เขตพระราชฐานชั้นหน้า เขตพระราชฐานชั้นหน้านับตั้งแต่ประตูวิเศษไชยศรีถึงประตูพิมานไชยศรี (ไม่นับรวมบริเวณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) รวมทั้งบริเวณรอบนอกกำแพงชั้นในของพระบรมมหาราชวังเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการต่าง ๆ และที่ทำการของทหารรักษาพระราชวัง เช่น สำนักพระราชวัง สำนักราชเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เขตพระราชฐานชั้นกลาง เขตพระราชฐานชั้นกลางนับตั้งแต่ประตูพินาศไชยศรีถึงประตูสนามราชกิจเป็นที่ตั้งของปราสาทราชมนเฑียรทั้งสถาปัตยกรรมไทยและตะวันตก ใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญ ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีฉัตรมงคล ประกอบไปด้วย **หมู่พระมหามณเฑียร** พระมหามณเฑียร เป็นหมู่พระที่นั่งที่สร้างขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพื่อทรงใช้เป็นที่พักและเป็นที่ประกอบพระราชพิธี

ปราสาทอิศรฯ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางและชั้นในปัจจุบันใช้เป็นพระราชพิธีมณฑลสำหรับประกอบพระราชพิธี

พระที่นั่งบรมพิมาน

บรมราชาภิเษกและพระราชพิธีสำคัญอื่น ๆ ในพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ใน ราชวงศ์จักรีสืบเนื่องกันมา โดยพระที่นั่งที่สำคัญของพระมหามณเฑียร ได้แก่ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารสุญญิมาน **หมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท** หมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นสถานที่ออกพระราชการและเป็นที่ประทับส่วนพระองค์ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางและชั้นใน เดิมประกอบด้วยหมู่พระที่นั่ง 11 องค์ ปัจจุบันพระที่นั่งในหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทอยู่ในสภาพที่ชำรุดจนเกินกว่าการบูรณะได้ จึงมีการรื้อพระที่นั่งลงหลายองค์ อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่บนสถานที่เดิม พระที่นั่งที่สำคัญของหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ได้แก่ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ และพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร **หมู่พระมหাপราสาท** หมู่พระมหাপราสาท เป็นหมู่พระที่นั่งที่สร้างขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญและเป็นพระราชมนเฑียรที่ประทับ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางและชั้นใน ปัจจุบันหมู่พระมหাপราสาทใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญ อาทิ พระราชพิธีฉัตรมงคล รวมทั้งเป็นสถานที่สำหรับ

ทรงน้ำพระบรมศพและประดิษฐานพระบรมศพของพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง พระที่นั่งที่สำคัญ ได้แก่ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัตยา พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท และพระที่นั่งราชกรัณยสภา **พระที่นั่งบริเวณ**

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

สวนศิवालย์ สวนศิवालย์เป็นสวนภายในพระบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของพระอภิเนาว์นิเวศน์ อันเป็นพระราชมณเฑียรที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏในเสด็จสวรรคต แต่พระราชมณเฑียรดังกล่าวเกิดการชำรุดทรุดโทรมจนยากต่อการบูรณะซ่อมแซม ดังนั้น จึงจำต้องรื้อถอนไปเกือบหมดสิ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันสวนศิवालย์และบริเวณใกล้เคียงมีพระที่นั่งที่สำคัญตั้งอยู่ ได้แก่ พระพุทธรัตนสถาน พระที่นั่งมหาราชปราสาท พระที่นั่งบรมพิมาน และพระที่นั่งศิवालย์มหาปราสาท

เขตพระราชฐานชั้นใน เขตพระราชฐานชั้นใน นับตั้งแต่ประตูสนามราชกิจจนถึงแถวเต็งทางทิศใต้ เป็นเขตสำหรับผู้หญิงล้วน ผู้ชายที่อายุ 13 ปีขึ้นไปห้ามเข้า (ยกเว้นองค์พระมหากษัตริย์) หากจะเข้าก็ต้องมีโขนกำกับดูแล (โขน คือ ตำรวจหญิงที่คอยกำกับดูแลความเรียบร้อยในเขตพระราชฐานชั้นใน) เป็นที่ตั้งของพระตำหนักตำหนักเรือนของพระมเหสี พระราชเทวี พระชายา พระราชธิดา เจ้าจอมมารดา เจ้าจอม ข้าราชการบริพารและข้าราชการฝ่ายใน

2. **วัดพระศรีรัตนศาสดาราม** หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วัดพระแก้ว เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2325 เป็นวัดในพระบรมมหาราชวัง เช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นวัดในพระราชวังหลวงในสมัยอยุธยา และมีพระราชประสงค์ให้วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาอริยทรัพย์หรือพระแก้วมรกตที่นำมาจากกรุงเวียงจันทน์ แต่แท้ที่จริงแล้วพบเจอวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย และเป็นสถานที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นวัดที่ไม่มี พระสงฆ์จำพรรษาอยู่เพราะมีแต่ส่วนพุทธาวาสไม่มีส่วนสังฆาวาส

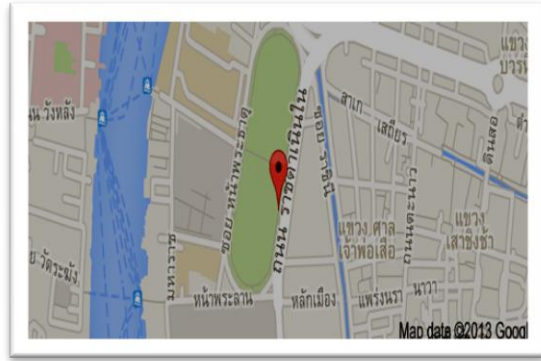

วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด การบูรณะครั้งใหญ่ทั้งพระอาราม มีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี ใน พ.ศ. 2425 ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ทั้งพระอารามในโอกาสที่มีพระราชพิธีฉลองพระนครครบ 150 ปี ในรัชกาลปัจจุบันโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ทั้งพระอารามอีกครั้งใน พ.ศ. 2525 เมื่อมีการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นองค์ประธานในการบูรณะ

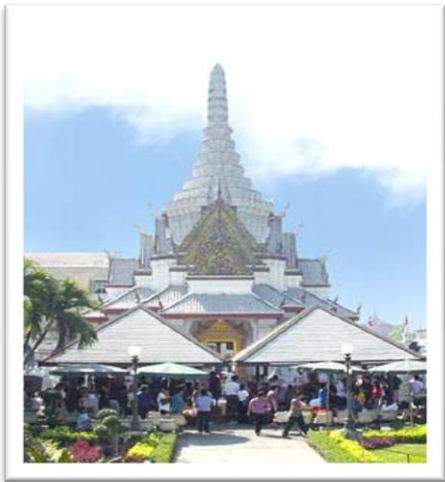
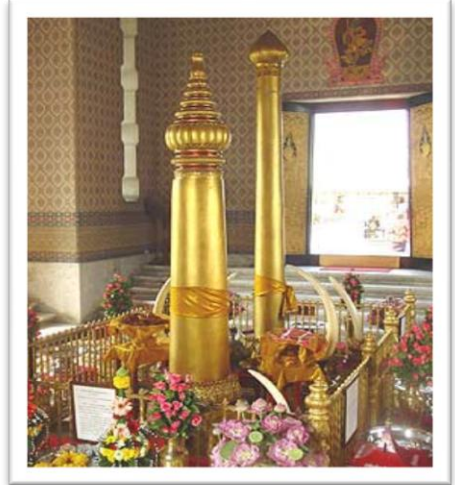
วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นวัดที่สำคัญและเป็นที่เชิดหน้าชูตาของบ้านเมือง ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ เนื่องจากภายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีอาคารสำคัญและอาคารประกอบเป็นจำนวนมาก จึงขอแบ่งกลุ่มอาคารออกเป็น 3 กลุ่ม ตามตำแหน่งและความสำคัญ ดังนี้ **กลุ่มพระอุโบสถ** เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญสูงสุด มีพระอุโบสถเป็นอาคารประธานซึ่งเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ล้อมรอบด้วยศาลาราย พระโถงรัตนพิมาน หอราชพงศานุสรณ์ หอราชกมานุสรณ์ หอระฆัง และหอพระคันธารราษฎร์ พระอุโบสถ ตั้งอยู่ส่วนกลางของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีซุ้มประดิษฐานเสมารวม 8 ซุ้ม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2326 เพื่อประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (แก้วมรกต) ที่พระองค์ทรงอัญเชิญมาจากเวียงจันทน์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2322 (พบพระแก้วมรกตครั้งแรกที่เจดีย์ ณ วัดพระแก้ว อ.เมือง จังหวัดเชียงราย) **กลุ่มฐานไพที** มีอาคารหลักสามหลัง คือ ปราสาทพระเทพบิดร พระมณฑป พระศรีรัตนเจดีย์ และวัดฤๅษีประทับตักแตงอื่นๆ เช่น รูปปั้นสัตว์หิมพานต์ บุษบกพระราชลัญจกร นครวัดจำลอง พระสุวรรณเจดีย์และพนมมหาก **กลุ่มอาคารประกอบ** เป็นกลุ่มอาคารและสิ่งประดับอื่นๆ ที่นอกเหนือจากกลุ่มอาคารทั้งสองกลุ่ม ประกอบด้วย หอพระนาค พระเศวตภูษาคารวิหารยอด หอมณเฑียรธรรม พระอัษฎามหาเจดีย์ ยักษ์ทวารบาลและจิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียง ซึ่งมีภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังจำนวน 178 ห้อง เรียงต่อกันยาวตลอดฝาผนังทั้ง 4 ทิศ มีเนื้อหาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ พระอัษฎามหาเจดีย์หรือ พระปราสาท 8 องค์ ตั้งเรียงกันอยู่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภายนอกพระระเบียง พระมหาเจดีย์ทั้ง 8 องค์นี้ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่แน่นอน ภายนอกพระระเบียง 6 องค์ ภายในพระระเบียง 2 องค์ พระอัษฎามหาเจดีย์เป็นชื่อที่คณะกรรมการอำนวยการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อฉลองพระนครครบ 200 ปี มีมติให้เรียกชื่อรวมเป็นทางการตามชื่อที่ปรากฏในการบูรณปฏิสังขรณ์สมัยรัชกาลที่ 3 ของพระศรีบูรพาจารย์ วัดฤๅษีประทับตักในการสร้างพระมหาเจดีย์เหล่านี้ก็เพื่ออุทิศเป็นพระพุทธรูปเจดีย์องค์หนึ่ง พระธรรมเจดีย์องค์หนึ่ง พระปัจเจกเจดีย์องค์หนึ่ง พระสาวกเจดีย์องค์หนึ่ง พระภิกษุณีสาวกเจดีย์องค์หนึ่ง พระชาวกุโณฐเจดีย์องค์หนึ่ง พระสงฆ์เจดีย์องค์หนึ่ง และพระยาจักรเจดีย์องค์หนึ่ง ต่อมาในรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ประดับกระเบื้องเคลือบสีที่พระมหาเจดีย์ทั้ง 8 องค์ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 7 และรัชกาลปัจจุบันเป็นการซ่อมแซมที่ชำรุดเสียหายแต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปร่างแต่ประการใด

3. **ท้องสนามหลวง** เดิมเรียกว่าทุ่งพระเมรุ เนื่องจากใช้เป็นทั้งถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2398 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเรียกจาก “ทุ่งพระเมรุ” เป็น “ท้องสนามหลวง” ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นต้นมา ได้ใช้สนามหลวงเป็นที่ประกอบพระราชพิธีต่างๆ เช่น เป็นที่ตั้งพระเมรุมาศของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ และเป็นที่พักผ่อนพระราชพิธีต่างๆ ใน รัชกาลปัจจุบัน มีการใช้สนามหลวงเป็นที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ เช่น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ , สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี กาญจนภิเษก รวมทั้งงานพระเมรุมาศเจ้านายระดับสูง ล่าสุด เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. 2555 สนามหลวงใช้เป็นสถานที่จัดสร้างพระเมรุใช้ในกา รพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

4. ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นศาลที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีตามธรรมเนียมพิธี พรหมณ์ว่า ก่อนที่จะสร้างเมืองจะต้องทำพิธียกเสาหลักเมืองในที่อันเป็นชัยภูมิสำคัญ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองที่จะสร้างขึ้น ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ ท้องสนามหลวง ตรงข้าม พระบรมมหาราชวัง ถนนหลักเมือง แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าให้กระทำพิธียกเสาหลักเมือง วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 เวลา 6.54 นาฬิกา การฝังเสาหลักเมืองมีพิธีรีตองตาม พระตำราที่เรียกว่า **พระราชพิธีนครฐาน**

ศาลหลักเมืองได้รับการปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2523 มีการบูรณะซ่อมแซมครั้งใหญ่ เพื่อเตรียมการเฉลิมฉลองสมโภช กรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี พ.ศ. 2525 ศาลหลักเมืองได้รับการบูรณะอย่างสวยงาม ด้านทิศเหนือจัดสร้างซุ้มสำหรับประดิษฐานเทพารักษ์ ทั้ง 5 คือ เจ้าพ่อหอกลอง เจ้าพ่อเจตคุปต์ พระเสื้อเมือง พระทรงเมืองและ พระกาฬไชยศรี มีการจัดละครรำ ละครชาตรี ให้ผู้ต้องการบูชาว่าจ้างรำบูชา ศาลหลักเมืองอยู่ด้านข้าง

5. กระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานราชการ ไทยประเภท กระทรวง มีหน้าที่ป้องกันประเทศ เพิ่มขีดความสามารถ และรักษาผลประโยชน์ของชาติ สร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศใน กลุ่มอาเซียน และมิตรประเทศ เพื่อลดความหวาดระแวงสร้างสันติภาพ ให้มีความสำคัญในการตอบสนอง นโยบายเร่งด่วนของคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของ กระทรวงกลาโหม ตลอดจนภารกิจอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นการเฉพาะ และมีหน้าที่พิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ และทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการตาม พระราชประสงค์

กระทรวงกลาโหมตั้งอยู่ที่แขวงพระราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตรงข้ามวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เดิมเป็นโรงช้าง โรงม้า และโรงสีข้าวของทหาร ในสมัยรัชกาลที่ 5 จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง ชูโต) ได้กราบบังคมทูลขอพระบรม - ราชานุญาตสร้างเป็นโรงพยาบาลวชิร ขึ้น ต่อมาจึงจัดตั้งเป็น กระทรวงกลาโหม

6. มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นมหาวิทยาลัยศิลปะแห่งแรกในประเทศไทย มีชื่อเสียงทางด้าน ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และโบราณคดีปัจจุบัน เปิดสอนครอบคลุมทุกสาขาวิชา ทั้งวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และวิทยาศาสตร์การเกษตร ตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากลอย่างสมบูรณ์

ถือกำเนิดจากโรงเรียนประณีตศิลปกรรม สังกัดกรมศิลปากร ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับจนเป็นโรงเรียนศิลปากร และเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2486 พระยาอนุমানราชชนร่วมกับ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี พัฒนาหลักสูตรจนได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงทางศิลปะของชาติ โดยมีปณิธานที่จะสร้างสรรค์ศิลปะ วิทยาการ และภูมิปัญญาเพื่อสังคม มีผลให้งานศิลปะของชาติพัฒนาและก้าวหน้า มีกิจกรรมและวิชาการต่างๆ ที่ดำเนินการเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนเสมอมา

ชื่อ “ศิลปากร” นั้นมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มีพระบรมราชโองการ ณ วันที่ 27 มีนาคม ร.ศ.130 ว่า “...(ให้) แยกการช่างที่เป็นประณีตศิลป์ไว้ส่วนหนึ่ง แลให้ยกกรมพิพิธภัณฑวัตถุจากกระทรวงธรรมการ มารวมกันตั้งขึ้นเป็น ‘กรมศิลปากร’ มีผู้บัญชาการกรมขึ้นตรงต่อพระเจ้าแผ่นดิน”

7. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Thammasat University) เป็นมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ก่อตั้งในชื่อ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นตลาดวิชา เพื่อการศึกษาด้านกฎหมายและการเมืองสำหรับประชาชนทั่วไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลเปลี่ยนเป็นชื่อปัจจุบัน นับเป็นมหาวิทยาลัยที่มีอายุเป็นอันดับ 2 ของประเทศไทย และมีประวัติศาสตร์ผูกพันกับพัฒนาการทางการเมือง และความเป็นไปของชาติ ตลอดจนเรื่องของรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และ 6 ตุลา 2519

การปฏิวัติสยาม เพื่อเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิด มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เนื่องจากในคำประกาศของคณะราษฎร ระบุว่า การที่ราษฎรยังถูกดูหมิ่นว่ายังง่อยอยู่ ไม่พร้อมกับระบอบประชาธิปไตยนั้น “เป็นเพราะขาดการศึกษา ที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ ” เป็นผลให้ในหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ประการที่ 6 ระบุว่า “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร ” สถาบันศึกษาแบบใหม่ ที่เปิดกว้างให้ประชาชนชาวสยาม ได้รับการศึกษาชั้นสูง โดยเฉพาะที่จะรองรับการปกครองบ้านเมืองที่เปลี่ยนไป จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีควบคู่ไปกับการปฏิวัติ

จากนั้นเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จในพิธีเปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ณ ที่ตั้งเดิมของโรงเรียนกฎหมาย ริมถนนราชดำเนิน เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา โดยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ กล่าวในโอกาสก่อตั้งมหาวิทยาลัยว่า

“การตั้งสถานศึกษา ตามลักษณะมหาวิทยาลัย ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัย ในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยาม จะเจริญในอารยธรรมได้ ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดีตั้งแต่ขั้นต่ำ ตลอดจนการศึกษาชั้นสูง เพราะฉะนั้น การที่จะอำนวยความสะดวก และประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น และ

มหาวิทยาลัย ย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร เห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติ จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น”

ในช่วงเวลา 2 ปีแรก (พ.ศ. 2477 - 2479) การเรียนการสอนของ ม.ธ.ก. ยังคงดำเนินอยู่ที่ตึกโรงเรียนกฎหมายเดิมที่เชิงสะพานผ่านฟ้าภิรมย์ ต่อมาเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2478 ม.ธ.ก. ขอซื้อที่ดินบริเวณท่าพระจันทร์ ซึ่งเดิมเป็นที่ของทหาร และปรับปรุงอาคารเดิม พร้อมทั้งสร้างตึกใหม่ โดยทุนซึ่งใช้จัดซื้อที่ดิน รวมทั้งการก่อสร้าง ได้มาจากเงินที่ ม.ธ.ก. เก็บจากค่าสมัครและค่าเล่าเรียน นอกจากนี้ ม.ธ.ก. ยังจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้น สำหรับให้นักศึกษาวิชาการบัญชี ใช้เป็นสถานที่ฝึกงานคือ ธนาคารแห่งเอเชียเพื่ออุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารเอเชียและปัจจุบัน คือ ธนาคารยูโอบี) และเมื่อปี พ.ศ. 2481 ม.ธ.ก. ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมปริญญา มีหลักสูตร 2 ปี เพื่อรับผู้ประสงค์จะเข้าเรียนต่อที่ ม.ธ.ก. โดยตรง โรงเรียนเตรียมปริญญามีหลักสูตรการสอน หนักไปทางภาษา ทั้งภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และวิชาทางสังคม เช่น ปรัชญา วิชาเทคโนโลยี ดนตรี พิมพ์ดีด และตัวเลข เป็นต้น แต่ยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2490

เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ทำให้มหาวิทยาลัยได้รับผลกระทบโดยตรง ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การ ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ต่างประเทศ รัฐบาลนำคำว่า “การเมือง” ออกจากชื่อมหาวิทยาลัย เหลือเพียง “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” พร้อมทั้งยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การ โดยใช้ชื่อตำแหน่งว่า อธิการบดีแทน หลักสูตรการศึกษาธรรมศาสตร์บัณฑิต เปลี่ยนแปลงเป็น คณะนิติศาสตร์, พาณิชยศาสตร์และการบัญชี, รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ความเป็นตลาดวิชาหมดไปตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2495

พ.ศ. 2518 ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีในขณะนั้น เห็นควรขยายการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ในระดับปริญญาบัณฑิตเพิ่มขึ้น พื้นที่เดิมบริเวณท่าพระจันทร์ ไม่เพียงพอต่อการขยายตัวทางวิชาการ และการพัฒนา มหาวิทยาลัยจึงเจรจาขอแลกเปลี่ยนที่ดิน กับบริเวณนิคมอุตสาหกรรมของ กระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของมหาวิทยาลัย เรียกว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต นอกจากนี้ ยังขยายไปที่ ศูนย์ลำปางและศูนย์พัทยาด้วย

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์ยังคงดำเนินการเรียนการสอนและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยหลักสูตรปริญญาตรีภาคปกติทั้งหมด และหลักสูตรบัณฑิตศึกษากลุ่มวิทยาศาสตร์ จัดการเรียนการสอนที่ศูนย์รังสิต และหลักสูตรบัณฑิตศึกษากลุ่มสังคมศาสตร์ โครงการนานาชาติ และโครงการพิเศษ จัดการเรียนการสอนที่ท่าพระจันทร์

8. โรงละครแห่งชาติ (The National Theatre) เป็นโรงละครแห่งแรกของ ประเทศไทย ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล หรือพระบวรราชวัง (เดิม) ข้างสะพานพระปิ่นเกล้า แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

กรมศิลปากรรับโอนกิจการ โขน ละคร และดนตรี จากสำนักพระราชวังมาดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 แต่เดิมยังไม่มีโรงละครแห่งชาติ มีแต่โรงแสดงของกรมศิลปากร ซึ่งเป็นหอประชุมเก่าของกรมศิลปากร เป็นอาคารสร้างด้วยไม้หลังคามุงด้วยสังกะสี ตั้งอยู่ด้านขวาของพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน อันเป็นส่วนหนึ่งของหอสมุดและ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ได้ปรับปรุงหอประชุมขึ้นใหม่ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อจากหอประชุมกรมศิลปากร เป็น “โรงละครอนศิลปากร” และเกิดเหตุเพลิงไหม้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503

โรงละครแห่งชาติ เริ่มสร้างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2508 โดยใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 56,484,465 บาท โดยมีนายอิสสระ วิวัฒนานนท์ เป็นสถาปนิก และศาสตราจารย์ ดร. รชฏ กาญจนะวณิช เป็นวิศวกรผู้ควบคุม ต่อมามีการดัดแปลงแก้ไขโดยมีหม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร เป็นสถาปนิกผู้แก้ไข โดยใช้งบประมาณจำนวน 41 ล้านบาท

เมื่อการก่อสร้างดำเนินมาได้ระยะหนึ่ง ทางคณะกรรมการก่อสร้างโรงละคร ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโรงละครแห่งชาติที่กำลังก่อสร้าง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2507 และโปรดเกล้าพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแนะนำแก้ไขเพิ่มเติมหลายประการ หลังจากนั้นโรงละครแห่งชาติแล้วเสร็จ และทำพิธีเปิดเป็นทางการได้ในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2508 โดยมีจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ประกอบพิธีเปิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแสดงนาฏศิลป์ไทยในโรงาสพิธีเปิดโรงละครแห่งชาติ ในคืนวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2508 ซึ่งได้มีการจัดแสดงรวม 3 ชุด คือ 1. รำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายพระพร 2. การแสดงละครเรื่อง

สังขศิลป์ชัย ตอนชูปสังขศิลป์ชัย 3. โขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด รามาวตาร ซึ่งนับเป็นปฐมฤกษ์ของการดำเนินการโรงละครแห่งชาติตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

9. วัดบวรสถานสุทธาวาสหรือวัดพระแก้ววังหน้า เป็นวัดในพระราชวังบวรสถานมงคล เช่นเดียวกับ วัดพระศรีรัตนศาสดารามภายในพระบรมมหาราชวัง และด้วยเหตุที่เป็นวัดในวัง ดังนั้น จึงไม่มีพระภิกษุจำพรรษา สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ ซึ่งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่การยังไม่แล้วเสร็จพระองค์เสด็จทิวงคตเสียก่อน การก่อสร้างวัดพระแก้ววังหน้าจึงมาก่อสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระราชทานนามว่า วัดบวรสถานสุทธาวาส ปัจจุบันวัดบวรสถานสุทธาวาสตั้งอยู่ใน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นวัดที่ไม่มีการประกอบสังฆกรรมใด ๆ และถูกใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีไหว้ครู พิธีครอบครูและพิธีมงคลต่าง ๆ ของบรรดานักศิลปปิน ดุริยางคศิลปินและกรมศิลปากร

เมื่อครั้งการก่อสร้างพระราชวังสถานมงคลในสมัยของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท พระองค์โปรดให้สร้าง “วัดหลวงซี” บริเวณด้านเหนือของพระราชวังสถานมงคล สำหรับเป็นสถานที่จำศีลของนางชีนามว่า **นักรางแมน** ซึ่งเป็นมารดาของ**นักงอคือ**ธิดาใน สมเด็จพระอุไทยราชา พระเจ้ากรุงกัมพูชา พระสนมเอกในพระองค์ ต่อมาในสมัยของ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ วัดหลวงซีเกิดชำรุดทรุดโทรม พระองค์จึงโปรดให้รื้อกุฏิวัดหลวงซีลงแล้วใช้สถานที่บริเวณนั้นสร้าง “สวนกระต่าย” จนสิ้นสมัยของพระองค์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นศักดิพลเสพ ขึ้นเป็นสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จมาประทับอยู่ที่พระราชวังบวรสถานมงคล โดยมีการได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพระราชวังบวรสถานมงคลมากมาย เนื่องจากพระราชวังบวรสถานมงคลอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม โดยพระองค์โปรดให้บริเวณสวนเลี้ยงกระต่าย ในสมัยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์เป็นบริเวณสำหรับสร้างวัดภายในพระราชวังบวรสถานมงคลเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เรียกว่า **วัดพระแก้ววังหน้า** แต่การก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ พระองค์เสด็จทิวงคตลงเสียก่อน การก่อสร้างวัดพระแก้ววังหน้ามาแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้รับพระราชทานนามว่า **“วัดบวรสถานสุทธาวาส”**

ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ พระราชโอรสพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ทรงรับตำแหน่งวังหน้า ครั้นสิ้นพระชนม์แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกตำแหน่งพระมหากุปราชย์ ทรงปรับปรุงพระบรมราชวัง โปรดให้รื้อกำแพงพระบรมราชวังด้านหน้าปรับปรุงเป็นสนามหลวง

ในส่วนของวัดบวรสถานสุทธาวาส โปรดให้แต่งพระอุโบสถเป็นพระเมรุพิมาน ที่ประดิษฐานพระบรมศพ เวลาสมโภช และทรงบำเพ็ญพระราชกุศล แทนพระเมรุใหญ่ที่ท้องสนามหลวงอย่างแต่ก่อน ปลุกพระเมรุน้อยที่พระราชทานเพลิง ต่อออกมาข้างเหนือจึงเปลี่ยนนามเรียกว่า **“พระเมรุพิมาน”** โปรดให้ทำการพระศพสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวรศรียาลงกรณ์ พระบรมราชอุปัชฌายาจารย์ก่อน ตามด้วยงานพระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

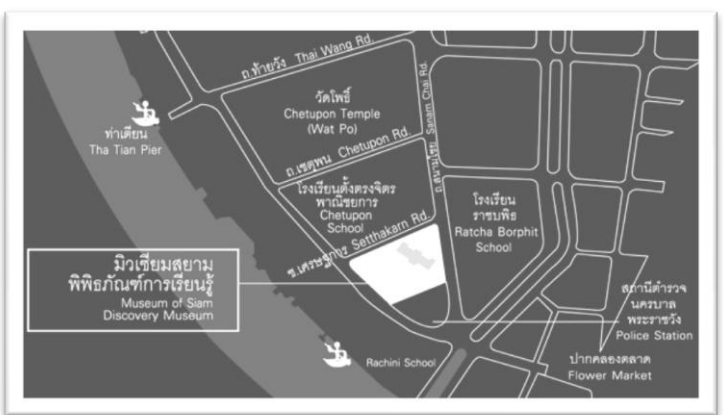

ต่อมางานพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์และเจ้าฟ้าศิราภรณ์โสภณ งานพระศพสมเด็จพระมาตามโหยิกาเธอ กรมพระยาสุดาร์ตนาพรประยูร และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งเป็นงานพระบรมศพและพระศพในปีเดียวกันนั้น ซึ่งประดิษฐานพระบรมศพ พระศพใน พระเมรุพิมานนี้

หลังจากนั้นบริเวณวัดบวรสถานสุทธารวาสก็ได้ทิ้งร้างชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งคือ บริเวณพระวิมานทั้งหมด รวมทั้ง วัดบวรสถานสุทธารวาส เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สำหรับพระนคร ในปี พ.ศ. 2477 จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ขึ้น และพัฒนาเสมอมาเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพในที่สุด

10. สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง เดิมตั้งอยู่ในตลาดท่าเตียนตรงข้ามกับโบสถ์พระนอนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และในขณะนั้นได้ใช้ชื่อว่าโรงพักท่าเตียน ตัวโรงพักเป็นตึกสองชั้น ลักษณะรูปร่างคล้าย ๆ กระทรงวงกลมโหม สร้างอยู่ในที่ของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2457 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โดยย้ายมาตั้งอยู่ ณ วังท้ายวัดพระเชตุพน (วังที่ห้า) ซึ่งเป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น เพื่อพระราชทานแด่พระราชโอรส 5 พระองค์ (สมเด็จพระมหินทราธิราชปิทยังราชโอรสพระองค์แรก แต่เนื่องจากคับแคบจึงสร้างวังใหม่ ต่อมาทรงพระราชทานเป็นที่ประทับของกรมหมื่นอดิศัยดิพัทธ์ (ราชสี) ได้อยู่มาจนสิ้นพระชนม์) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานให้เป็นที่ทำการของสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง

ที่อยู่ในปัจจุบันนี้ เลขที่ 79 ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (เป็นอาคารหลังเล็กชั้นเดียวกะทัดรัดอยู่ตรงมุมถนนมหาราชบรรจบกับถนนราชินี โดยได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมศิลปะตะวันตกแบบบารอก) ขณะที่ย้ายมาจากโรงพักท่าเตียนตัวอาคารสถานีตำรวจ และอาคารบ้านพักของข้าราชการตำรวจยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์แต่ก็ต้องรับเอาข้าราชการตำรวจที่ประจำอยู่โรงพักพาหุรัด ซึ่งถูกกองตำรวจจราจรไล่ที่มารวมอยู่ด้วย ดังนั้นสถานที่ซึ่งได้มาตั้งใหม่นี้ จึงรวมเอาสองโรงพักไว้ด้วยกันคือ โรงพักท่าเตียนและโรงพักพาหุรัด จากนั้นจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง ซึ่งในระยะแรกข้าราชการตำรวจของโรงพักพาหุรัดไม่ได้นำครอบครัวเข้ามาอยู่ด้วย เพียงแต่มาปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่สถานีเท่านั้น จนกระทั่งต่อมาได้เกิดเพลิงไหม้ที่ตลาดพาหุรัดเผาผลาญบ้านเรือนครอบครัวของข้าราชการตำรวจโรงพักพาหุรัดหมดไป บรรดาครอบครัวของข้าราชการตำรวจดังกล่าวจึงอพยพเข้ามาอาศัยรวมอยู่ในอาณาเขตบริเวณสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง โดยในช่วงที่เริ่มเริ่มย้ายมาตั้งใหม่ ๆ นั้น มีกำลังตำรวจรวม 80 นาย เป็นที่ตั้งของกองกำกับการตำรวจนครบาล 1 ด้วย ต่อมากองกำกับการตำรวจนครบาล 1 ได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ และต่อมาเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2518 ได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ฯพณฯ นายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรี) ให้สร้างที่พักของข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลพระราชวังขึ้น 2 หลัง ภายในบริเวณสถานีตำรวจเป็นจำนวนเงิน 9,919,000 บาท ซึ่งแบ่งเป็นห้องพักอาศัยของข้าราชการตำรวจสัญญาบัตร 18 ห้อง และชั้นประทวน 80 ห้อง และในวันที่ 29 กันยายน 2519 จึงได้ลงมือก่อสร้างแพลตฟอร์มดังกล่าวขึ้น จนกระทั่งเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2521 ข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง และครอบครัวจึงได้เข้ามาพักอาศัยภายในแพลตฟอร์มนี้ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2521 ทางกองกำกับการตำรวจนครบาล 1 ได้ย้ายที่ทำการจากสถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ มาอยู่ร่วมกับสถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง ต่อมาเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2537 ได้มีคำสั่งกรมตำรวจให้ยุบกองกำกับการที่สังกัดในเขตนครบาล และให้ยกฐานะของสถานีตำรวจเดิมขึ้นเป็นกองกำกับแทน โดยมีผู้กำกับการเป็นหัวหน้าสถานี ขึ้นตรงกับกองบังคับการตำรวจนครบาล 6 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (มีพื้นที่ที่ตั้ง สน. 2 ไร่ 2 งาน 63 ตารางวา

11. อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เป็นอาคาร 4 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับวัดราชินีตศาราม จัดแสดงนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยอยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ อาคารบริเวณถนนราชดำเนินกลาง เป็นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์กรุงเทพมหานคร นับตั้งแต่มีพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ให้ตัดถนนราชดำเนินจากพระราชวังดุสิตไปยังพระบรมมหาราชวัง โดยจัดวางรูปแบบตามลักษณะของ Champs Elysees ในประเทศฝรั่งเศส

การก่อสร้างถนนราชดำเนินเริ่มตั้งแต่ปี พ .ศ. 2442 ส่วนอาคารตลอดแนวถนนราชดำเนินกลางได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2480 โดยการเวนคืนที่ดินทั้งสองฝั่งถนนข้างละ 40 เมตร และออกแบบโดยสถาปนิกหลายท่าน ได้แก่ มล.ปุม มาลากุล, คุณทวี อภัยวงศ์ ซึ่งใช้แนวความคิดในการออกแบบจาก Champ Elysees ตามพระราชดำริเดิมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

งานก่อสร้างอาคารบนถนนราชดำเนินกลางใช้เวลาระหว่างปี พ .ศ. 2480 ถึง 2491 มีอาคารจำนวน 15 หลัง ใช้งบประมาณก่อสร้าง 10 ล้านบาท โดยจ้างผู้รับเหมาก่อสร้าง อาทิเช่น บริษัท สง่าวรรณดิศ จำกัด , บริษัทคริสเตียนเอนด์เนลสัน จำกัด และในขณะเดียวกันได้ก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2482 ด้วย

“นิทรรศน์รัตนโกสินทร์” ได้นำเสนอเรื่องราวด้านต่างๆ แห่งยุครัตนโกสินทร์ผ่านห้องจัดแสดง ซึ่งตั้งชื่อไว้อย่างคล้องจองกัน ดังนี้ 1. รัตนโกสินทร์เรืองโรจน์ 2. เกียรติยศแผ่นดินสยาม 3. เรืองนามมหรสพศิลป์ 4. ลือระบิลพระราชพิธี 5. สง่าศรีสถาปัตยกรรม 6. ตึ่มด้าย่านชุมชน 7. เยี่ยมยลถิ่นกรุง 8. เรื่องรุ่งโรจน์ไทย 9. ดวงใจปวงประชา

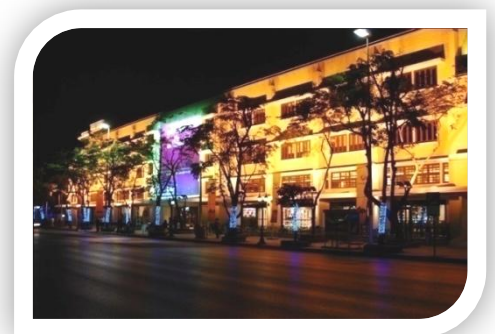
ห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์ (Grandeur Rattanakosin) ร่วมย้อนกลับไปสู่เมื่อครั้งแรกเริ่มสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยภาพยนตร์สื่อผสม 4 มิติ ชัดเจนทั้งภาพ เสียง และ สัมผัส นำเสนอประวัติความเป็นมาของ การกำเนิดกรุงรัตนโกสินทร์ที่ยิ่งใหญ่ทัดเทียมกรุงศรีอยุธยา ด้วยพระอัจฉริยภาพในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรี

ห้องเกียรติยศแผ่นดินสยาม (The Prestige of the Kingdom) นำเสนอความวิจิตรอลังการของพระบรมมหาราชวัง ตามคติความเชื่อในความเป็นสมมติเทพของพระมหากษัตริย์ ที่สะท้อนผ่านงานด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ตลอดจนประวัติของพระแก้วมรกต เรื่องราวของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเกร็ดน่ารู้ น่าสนใจเกี่ยวกับชีวิตในวัง

ห้องเรืองนามมหรสพศิลป์ (Remarkable Entertainments) นำเสนอความเป็นมา และรูปแบบของมหรสพสำคัญแห่งกรุงรัตนโกสินทร์หลากหลายประเภท ตลอดจนวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมหรสพและการแสดงประเภทต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งบูรณาการและแตกสายจนมีความงาม และลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป

ห้องลือระบิลพระราชพิธี (Renowned Ceremonies) นำเสนอ ที่มาและความสำคัญของพระราชพิธี รวมทั้งเกร็ดความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีสำคัญๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์

สง่าศรีสถาปัตยกรรม (Graceful Architectures) นำเสนอรูปแบบสถาปัตยกรรมในยุครัตนโกสินทร์ อันเป็นเอกลักษณ์ของสยามประเทศ ผ่าน วัง วัด บ้าน แห่งยุคสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อม ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ จนทำให้ วัง วัด บ้าน ในกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะหลากหลายดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

ตึ่มด้าย่านชุมชน (Impressive Communities) นำเสนอ ความเป็นมาและเอกลักษณ์ของชุมชนบนเกาะรัตนโกสินทร์ เพียงแค่ก้าวเท้า ไปยังจุดที่ตั้งของชุมชน จะปรากฏลวดลายสวยงาม นำผู้ชมไปทำความรู้จักชุมชนนั้น พร้อมชื่นชมผลงานการรังสรรค์จากชุมชนต่างๆ ซึ่งบางชิ้นหาชมได้ยากในปัจจุบัน

เยี่ยมยลถิ่นกรุง (Sight-Seeing Highlights) รวบรวมและนำเสนอ สถานที่น่าสนใจบนเกาะรัตนโกสินทร์หลายรูปแบบ ทั้งสถานที่ที่น่าสนใจเชิงสถาปัตยกรรมอันสวยงาม สวนสาธารณะยอดนิยม พิพิธภัณฑ์ที่ควรเยี่ยมชม แหล่งรวมอาหารการกินและจับจ่ายสินค้า ตลอดจนย่านที่เป็นสีสันในยามค่ำคืน ซึ่งแต่ละสถานที่ต่างก็มีบรรยากาศ ศอันชวนให้หลงใหลในแบบฉบับของตัวเอง พิเศษ ! ประสบการณ์ใหม่ ครั้งแรก ที่คุณจะได้เป็นตัวละครหลักในอนิเมะชั้นท่องเที่ยวไปทั่วกรุง

เรื่องรุ่งวิถีไทย (The Colorful Thai Way of Living)

รวบรวมและนำเสนอวิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จวบจนถึงปัจจุบันผ่านมัลติทัช เกมการเรียนรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ปัจจัยและอิทธิพลต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของคน

ดวงใจปวงประชา (The Heart and Soul of the

Nation) รวบรวมและนำเสนอเรื่องราว พระอัจฉริยภาพ และพระราช -

กรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทั้ง 9 รัชกาล

ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ผ่านการเล่าเรื่องราวจากคุณยายสู่หลานชายตัวน้อย โดยแบ่งเป็นยุคสมัยต่างๆ

12. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นอนุสาวรีย์ที่ตั้งอยู่กึ่งกลางวงเวียนระหว่าง ถนนราชดำเนินกลาง กับถนนดินสอ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเริ่มขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 และทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2483 ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเป็นผลงานการออกแบบของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อันเป็นแบบที่ชนะการประกวดการออกแบบอนุสาวรีย์แห่งนี้ การออกแบบได้นำสถาปัตยกรรมแบบไทยมาผสมผสาน ตรงกลางเป็นสมุดไทยที่สื่อถึงรัฐธรรมนูญประดิษฐ์แบบพานแว่นฟ้า นอกจากการเป็นสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงประชาธิปไตยนั้น อนุสาวรีย์แห่งนี้ยังเป็นหลักกิโลเมตรที่ศูนย์ของกรุงเทพมหานครและประเทศไทยอีกด้วย

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้ใช้เป็นพื้นที่สำคัญของการชุมนุมทางการเมืองหลายครั้ง อาทิ การชุมนุมของประชาชนและนักศึกษาใน เหตุการณ์ 14 ตุลา, การชุมนุมของประชาชนในเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ การชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ พ.ศ. 2553, การชุมนุมต่อต้าน พ.ร.บ.นิรโทษกรรม พ.ศ. 2556 เป็นต้น

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นรูปหล่อลอยตัว ประกอบด้วยรูปเล่มรัฐธรรมนูญใน สมุดไทย ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า สร้างด้วยทองแดง มีความสูง 3 เมตร หน้า 4 ด้าน ตั้งบนฐานรูปทรงกลมด้านบนโค้งกลม ลานอนุสาวรีย์ยกสูงมีบันไดโดยรอบ รอบนอกลานอนุสาวรีย์มีคิริบทรงแบนอยู่ 4 ทิศ ที่โคนคิริบ มีภาพแกะสลักลายปั้นนูน และมีรั้วเตี้ย ๆ กันโดยรอบลานอนุสาวรีย์ รั้วนี้ใช้ปืนใหญ่โบราณจำนวน 75 กระบอก ผังดินโผล่ท้ายกระบอกขึ้นมา เป็นเสาคล้องโซ่เชื่อมต่อกัน

- คิริบ 4 ด้าน สูงจากแท่นพื้น 24 เมตร มีรัศมียาว 24 เมตร หมายถึง วันที่ 24 ซึ่งเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง

- พานรัฐธรรมนูญ ซึ่งตั้งอยู่บนยอดป้อมกลางตัวอนุสาวรีย์ สูง 3 เมตร หมายถึง เดือน 3 หรือเดือน มิถุนายน (ขณะนั้นนับเมษายนเป็นเดือนแรกของปี) ตรงกับเดือนที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยนั้น และหมายถึง อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 ภายใต้รัฐธรรมนูญ (นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ)

- ปืนใหญ่จำนวน 75 กระบอก (ปากกระบอกปืนฝังลงดิน) โดยรอบฐานของอนุสาวรีย์ที่มีโซ่เหล็กร้อยไว้ หมายถึง ปีที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (เลข 75 เป็นเลขท้ายสองหลักของปี พ.ศ. 2475) ส่วนโซ่ที่ร้อยไว้ด้วยกัน หมายถึง ความสามัคคีพร้อมเพรียงของคณะปฏิวัติ

- ลายปั้นนูนที่ฐานคิริบทั้ง 4 เน้นถึงเรื่องราวการดำเนินงานของคณะราษฎรตอนที่นัดหมายและแยกย้ายกันก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

- พระขรรค์ 6 เล่ม ที่รายล้อมรอบป้อมกลางตัวอนุสาวรีย์ หมายถึง หลัก 6 ประการของคณะราษฎร

13. ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นลานที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 3 พื้นที่โดยรอบเป็นลานกว้างขวาง ตกแต่งเป็นสวนสวยงามพร้อมกับการจัดสร้างพลับพลาที่ประทับ เพื่อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงออกรับแขกเมืองของประเทศ

ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2532 บนสถานที่เดิมของศาลาเฉลิมไทย โรงละครที่ได้ถูกรื้อถอนเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2532 เพราะหมดสัญญาเช่า ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนมหาไชย ตั้งชื่อตามพระนามกรมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พื้นที่โดยรอบเป็นลานกว้าง

เมื่อเดินเข้าไปด้านในเราจะเห็นว่า มีพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ประดิษฐานอยู่ และบริเวณรอบมีการสร้างพลับพลาที่ประทับเพื่อใช้เป็นที่สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกรับแขกเมืองของประเทศ

และในวัน 31 มีนาคมของทุกปีเป็นวันสำคัญของชาติเรียกว่า “วันที่ระลึกมหาเจษฎาบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ” ซึ่งเป็นอีกวาระหนึ่งที่ปวงชนชาวไทยเราจะได้แสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ที่ตลอดรัชสมัยแห่งการครองราชได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญมั่นคงทุกด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนา และการบูรณะวัดสำคัญให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของแผ่นดินไทยเราสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ภายในบริเวณลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ลักษณะของพระบรมราชานุสาวรีย์เป็นพระบรมรูปขนาดหนึ่งเท่าครึ่งของพระองค์จริง ประทับพระที่นั่งง มีแท่นฐานหินอ่อนรองรับ 2 ชั้น ด้านหลังพระบรมรูปเป็นฉากรูปพระวิมาน

- พลับพลาที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ เพื่อพระราชพิธีต้อนรับราชอาคันตุกะ หรือประมุขของต่างประเทศ

- ศาลาราย สำหรับข้าราชการ แขกผู้มีเกียรติเฝ้ารอรับเสด็จ และร่วมพิธีจำนวน 3 หลัง

- พื้นที่เปิดโล่งและสวนสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

ไม่ใช่เพียงแต่ความสวยงามของบริเวณลานพลับพลาฯ แห่งนี้เท่านั้น ที่ทำให้ประชาชนนักท่องเที่ยวนิยมมาเป็นจำนวนมาก แต่หมายรวมถึงทัศนียภาพโดยรอบ มีสิ่งปลูกสร้างและสำคัญหลายแห่ง เช่น โลหะปราสาทวัดราชนันทารวมไปป้อมมหากาฬ และพระบรมบรรพตหรือภูเขาทอง วัดสระเกศ ที่ทำให้เส้นทางบนถนนราชดำเนินแห่งนี้กลายเป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์ของไทย แม้คนไทยอย่างเรา ยังเรียนรู้ไม่หมด ก็อย่าปล่อยให้มันเป็นเพียงประวัติศาสตร์ที่ไม่มีการสืบทอด แต่จงทำให้เป็นสิ่งที่จะคงอยู่เป็นตำนานและเรื่องเล่าจนชั่วรุ่นลูกหลานสืบไป

14. วัดราชนันทารามวรวิหาร หรือ “วัดราชนันทา” ตั้งอยู่ใกล้กับ ป้อมมหากาฬ ติดกับลานพลับพลา - มหาเจษฎาบดินทร์ ซึ่งเป็นพลับพลาที่ประทับแขกเมือง เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ใกล้กับวัดเทพธิดาราม ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492

วัดราชนันทารามวรวิหาร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2389 ตรงกับปลายรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า - เจ้าอยู่หัว บนสวนผลไม้เก่าเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ พระราชทานเป็นเกียรติแก่พระราชนันทา คือ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมนัสวัฒนาวดี

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง โลหะปราสาท แทนการสร้างเจดีย์ นับเป็นโลหะปราสาทแห่งแรกของไทย เนื่องจากทรงมีพระราชศรัทธาท่านำบูรณะพระพุทธรูปและทรงทราบว่าในสมัยโบราณมีการสร้างโลหะปราสาทเพียง 2 ครั้งในโลก คือ หลังแรกว่านวิสาขา แห่งเมืองสาวัตถี สร้างยอดปราสาททำด้วยทองคำ หลังที่สองพระเจ้าพุทธคยาแห่งกรุงอนุราชปุระ ลังกา ทรงสร้างเมื่อราว พ.ศ. 382 หลังคามุงด้วยแผ่นทองแดง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างโลหะปราสาทเพื่อเป็นเกียรติแก่พระนคร แทนการสร้างพระเจดีย์เช่นพระอารามอื่น นับเป็นโลหะปราสาทแห่งที่ 3 ของโลก โดยสร้างเป็นอาคาร 7 ชั้น มียอดปราสาท 37 ยอด หมายถึง โพธิปักขิยธรรมในพระพุทธศาสนา 37 ประการ ยอดปราสาทชั้น 7 เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ กลางปราสาทเป็นช่องกลวง มีบันไดเวียน 67 ขั้น ให้เดินขึ้นไปดูทิวทัศน์ข้างบนได้

สำหรับสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ในวัดราชนันทารามนี้ยังเป็นแบบไทย พระอุโบสถเป็นมี ซ่อฟ้า ใบระกา หน้าบันลงรักปิดทอง ประดับด้วยกระจกงดงาม ภายในประดิษฐานพระประธานพระนามว่า “พระเสถียรธรรมณี” ซึ่งโปรดให้หล่อด้วยทองแดงจากตำบลจันทิก เมืองนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. 2389 ฝาผนังเขียนลายเทพชุมนุมกับดาวดาราศาสตร์ ส่วนพระวิหารก็เป็นศิลปะแบบไทยเช่นกัน ภายในมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรเป็นประธาน พระนามว่า “พระพุทธรูปธรรมนาราสพ”

แต่เดิมโลหะปราสาทไม่ได้ตั้งเด่นเป็นสง่าเมื่อผ่านมาทาง ถนนราชดำเนิน เหมือนในปัจจุบัน เพราะมีการก่อสร้างโรงพยาบาลศิริราชเดิมไทย หัวมุมถนนราชดำเนิน ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นโรงพยาบาลแห่งแรกของไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2532 จึงได้มีการรื้อศาลาเฉลิมไทย เพื่อเปิดมุมมองทางเข้าเกาะรัตนโกสินทร์จากสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ก่อสร้างเป็นลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ พื้นที่โดยรอบเป็นลานกว้าง จัดสร้างพลับพลาทันตย์เพื่อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งต่อมาคือ รัชกาลที่ 3 และสร้างเสร็จในรัชกาลปัจจุบัน

15. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองมหานาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร เป็นวัดโบราณในสมัยอยุธยา เดิมชื่อ วัดสะแก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์และขุดคลองรอบพระอาราม แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดสระเกศ ซึ่งแปลว่า ชำระพระเกศา เนื่องจากเคยประทับทำพิธีพระกระยาสนาน เมื่อเสด็จกรีธาทัพกลับจากกัมพูชามาปราบจลาจลในกรุงธนบุรี และเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติใน พ.ศ. 2325 มูลเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเปลี่ยนชื่อวัดสะแกเป็นวัดสระเกศนี้ มีหลักฐานที่ควรอ้างถึงคือ พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีข้อ 11 ว่า “รับสั่งพระโองการ ตรัสวัดสะแกเรียกวัดสระเกศแล้วบูรณปฏิสังขรณ์ เห็นควรที่ต้นทางเสด็จพระนคร” ทรงพระราชวิจารณ์ไว้ว่า “ปฏิสังขรณ์วัดสะแกและเปลี่ยน ชื่อเป็นวัดสระเกศ เอาமாகว่าปนกับวัดโพธิ์ เพราะเป็นต้นทางที่เสด็จเข้ามาพระนคร มีคำเล่าๆกันว่า เสด็จเข้าชลนทวาร ทรงพระมุขากิเษกตามประเพณี กลับจากทางไกลที่วัดสะแก จึงเปลี่ยนนามว่า วัดสระเกศ”

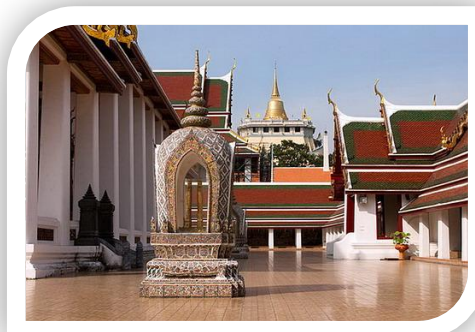
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะและสร้าง พระบรมบรรพตหรือภูเขาทอง ทรงกำหนดให้เป็นพระปรารักษ์มีฐานย่อมุมไม้สิบสอง แต่สร้างไม่สำเร็จในรัชกาล เมื่อถึงสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงทรงให้เปลี่ยนแบบเป็นภูเขาก่อพระเจดีย์ไว้บนยอด เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ การก่อสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระระเบียงรอบพระอุโบสถ มีพระเจดีย์รายรอบ ภายในพระระเบียงมีพระพุทธรูปประดิษฐานเรียงกันอยู่เต็มพระระเบียงทั้ง 4 ด้าน มีจำนวนทั้งหมด 163 องค์ ประดิษฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ภายในพระอุโบสถ เป็นที่ประดิษฐานพระประธาน

ปางสมาธิ ซึ่งเป็นพระปั้นปิดทองปางสมาธิที่ใหญ่โต พร้อมด้วยความงามสมพุทธลักษณะองค์หนึ่งในกรุงเทพมหานคร เล่ากันมาว่าปั้นหุ้มพระประธานองค์เดิมของวัดซึ่งดูเล็กเกินไปไม่สมกับขนาดใหญ่โตของพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 แล้วมาทำการปฏิสังขรณ์เขียนใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่ฝาผนังด้านใน สองด้าน เบื้องล่างเป็นภาพทศชาติ ด้านบนเป็นภาพเทวดาและท้าวจตุโลกบาล ด้านหน้าเป็นภาพมารวิชัย ส่วนด้านหลังพระประธานเป็นภาพไตรภูมิ คือ สวรรค์ มนุษย์ และนรก

แรงวัดสระเกศ ในสมัยรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2363 เกิดโรคห่าระบาดอย่างหนัก ในกรุงเทพมหานครขณะนั้น ยังไม่มีวิธีรักษา และรู้จักการป้องกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จึงทรงใช้วิธีให้กำลังใจโปรดฯ ให้ตั้งพิธีขับไล่โรคนี้ขึ้น เรียกว่า "พิธีอาพาธพินาศ" โดยจัดขึ้นที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีการยิงปืนใหญ่รอบพระนครตลอดคืน อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบรมสารีริกธาตุออกแห่ มีพระราชอาคันโปนพระพุทธรูปมณฑลตลอดทาง ทรงทำบุญเลี้ยงพระ โปรดให้ปล่อยปลาปล่อยสัตว์และประกาศไม่ให้ประชาชนฆ่าสัตว์ตัดชีวิต อยู่กันแต่ในบ้าน กระนั้นก็ยังมีคนตายเพราะ อหิวาต์ประมาณ 3 หมื่นคน ศพกองอยู่ตามวัดเป็นภูเขาเลากา เพราะฝังและเผาไม่ทัน บ้างก็แอบเอาศพทิ้งลงในแม่น้ำลำคลองในเวลากลางคืน จึงมีศพลอยเกลื่อนกลาดไปหมด ประชาชนต่างอพยพหนีออกจากเมืองด้วยความกลัว พระสงฆ์ทั้งวัด งานของราชการและธุรกิจทั้งหลายต้องหยุดชะงัก เพราะผู้คนถ้าไม่หนีไปก็มีภาระในการดูแลคนป่วยและจัดการกับศพของญาติมิตร ในเวลานั้นวัดสระเกศเป็นศูนย์รวมของแรงงานนับพัน

อหิวาต์ เวียนมาในทุกฤดูแล้ง และหายไปในฤดูฝนเช่นนี้ทุกปี จะในปี พ.ศ. 2392 อหิวาต์ก็ระบาดหนักอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้เกิดขึ้นที่ปีนังก่อน แล้วแพร่ระบาดมาจนถึงกรุงเทพฯ เรียกกันว่า “ห่าลงปีระกา” ในระยะเวลาช่วง 1 เดือน ที่เริ่มระบาดมีผู้เสียชีวิตถึง 15,000 - 20,000 คน และตลอดฤดูตายถึง 40,000 คน เจ้าฟ้ามงกุฎา คือ รัชกาลที่ 4 ซึ่งขณะนั้นดำรงยศบรรพชิต เป็นพระราชอาคันโปน ได้ทรงบัญชาให้วัดสามวัด คือ วัดสระเกศ วัดบางลำพู (วัดสังเวชวิศยาราม) และวัดดินเลน (วัดเชิงเลนหรือวัดบพิตรพิมุข) เป็นสถานที่สำหรับเผาศพ มีศพที่นำมาเผาสูงสุดถึงวันละ 696 ศพ แต่กระนั้นศพที่เผาไม่ทัน ก็ถูกกองสุมกันอยู่ตามวัด โดยเฉพาะวัดสระเกศ มีศพส่งไปไว้มากที่สุด ทำให้ฝูงแร้งแห่งไปลงทั้งกินซากศพ ตามลานวัด บนต้นไม้ บนกำแพง และหลังคากุฏิเต็มไปด้วยแร้ง แม้เจ้าหน้าที่จะถือไม้คอกไล่ก็ไม่อาจกันฝูงแร้ง ที่จ้องเข้ามารุมทั้งซากศพอย่างหิวกระเจายได้ และจิกกินซากศพ จนเห็นกระดูกขาวโพลน พฤติกรรมของ “แรงวัดสระเกศ” ที่น่าสยดสยองจึงเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่ว

16. ป้อมมหากาฬ ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ติดกับถนนมหาไชย เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ทางด้านหลังมีกำแพงเมืองพระนครหลงเหลืออยู่

ป้อมมหากาฬสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในปี พ.ศ. 2326 เป็นป้อม 1 ใน 14 ป้อมที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อป้องกันรักษาพระนคร มีลักษณะรูปแปดเหลี่ยม มีกำแพงล้อมรอบ 2 ชั้น เป็นป้อมประจำพระนครด้านตะวันออก ปัจจุบันป้อมมหากาฬเป็น 1 ใน 2 ป้อมที่ยังคงเหลืออยู่ในกรุงเทพมหานคร (อีกป้อมหนึ่ง คือ ป้อมพระสุเมรุ) ทางกรุงเทพมหานคร และกรมศิลปากร ได้บูรณะซ่อมแซมป้อมมหากาฬเมื่อคราวพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในปี พ.ศ. 2525 และได้มีการบูรณะเรื่อยมาจนมีสภาพที่เห็นในปัจจุบัน

ที่ตั้งด้านหนึ่งของป้อมเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านลิเกโบราณ ผู้ที่ศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งชาวไทยและต่างประเทศมักจะมาสำรวจและทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมฯ ณ ชุมชนแห่งนี้ โดยมีประวัติการชุมนุมและต่อสู้มายาวนานกว่าสองทศวรรษ ในสมัยรัชกาลที่ 1 - 4 เป็นบ้านพักขุนนางชั้นสูงหลายท่าน เช่น เจ้าพระยาบวรราชนายก (ครุฑ บ่วง ราม) เสนาบดีกรมเวียง (กรมเมือง) ฯลฯ เป็นต้น

ป้อมมหากาฬ ตั้งอยู่บริเวณริมคลองรอบกรุง ใกล้เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ โดยมีแนวกำแพงเมืองต่อไปเป็นแนวตามถนนมหาไชย ตามประวัติป้อมมหากาฬเป็นป้อมที่ใช้รักษาพระนครสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 อยู่ทางด้านทิศตะวันออก ส่วนกลางของกำแพงเมืองสร้างขึ้นพร้อมกับอีก 14 ป้อม แต่ไม่ปรากฏมีวังของเจ้านายอยู่บริเวณริมป้อม เข้าใจว่าคงจะอยู่ในความดูแลของวังอื่นอยู่แล้ว

เมื่อ พ.ศ. 2471 ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ราชบัณฑิตยสภาได้แจ้งกระทรวงมหาดไทย ขอสงวนป้อมมหากาฬไว้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรขอให้กรมโยธาเทศบาลช่วยดูแลรักษา ครั้นเมื่อถึงสมัยเทศบาลนครกรุงเทพฯ พ.ศ. 2481 นายกเทศมนตรีนครกรุงเทพแจ้งมายังกรมศิลปากรว่า มีผู้ขอเช่าป้อมมหากาฬเพื่อจัดเป็นรมณีสถาน โดยรับรองว่าจะไม่ปลูกสร้างสิ่งใดบนป้อมนี้ กรมศิลปากรพิจารณาแล้ว เห็นว่าป้อมมหากาฬมิใช่ปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา และเมื่อผู้ขอเช่ารับรองจะช่วยซ่อมแซมสถานที่ให้ด้วย เห็นว่าไม่เสียหายก็อนุญาตตามเทศบาลเสนอ แต่มีเหตุขัดข้องจึงมิได้ทำสัญญาเช่าในครั้งนั้น จนกระทั่งถึงวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนป้อมมหากาฬไว้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถานศิลปวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2477

ตามแนวกำแพงตั้งแต่ป้อมมหากาฬ ยังมีพื้นที่ขานกำแพง เหลืออยู่อย่างสมบูรณ์ (พื้นที่ขานกำแพง คือพื้นที่ยื่นล้ำจากกำแพงเมืองลงสู่แม่น้ำหรือลำคลองคูเมือง เป็นพื้นที่ให้เรือแพจอดเป็นท่าเรือ และผู้คนมาอาศัยปลูกเรือนที่อยู่อาศัยอยู่รายรอบตัวเมือง) เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นท่าเรือ และมีบ้านเรือนของผู้คนอยู่เป็นชุมชนมาช้านาน โดยเฉพาะชุมชนนี้ ยังมีบ้านเรือนแบบโบราณ มีทางเดินตรอกที่ติดต่อกันระหว่างกัน บริเวณขานกำแพงเมืองที่เคยเป็นท่าเรือสำหรับขุนนางและเจ้านายที่เดินทางมาตามลำคลองเข้าเมือง และออกไปนอกเมือง เพราะเป็นบริเวณที่จะต่อไปยังที่อื่น เช่นตามลำคลองมหานาค คลองแสนแสบและคลองโอ่งอ่างไปยังชุมชนรอบเมืองอื่นๆ ชุมชนขานกำแพงเมืองป้อมมหากาฬนี้เป็นกลุ่มที่อยู่ต่อเนื่องกันมากกว่า 50 ปี โดยเข้ามาผสมผสานกับผู้คนที่อยู่มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ปลูกเรือนเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ในขณะนี้ มีวัดเทพธิดาราม และวัดราชชนิตดาราม เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ รวมทั้งมีศาลเจ้าซึ่งสถิตอยู่ที่ป้อมมหากาฬ เป็นที่กราบไหว้บูชาของคนในชุมชน

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนป้อมมหากาฬ พร้อมด้วยกำแพงเมืองเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 65 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492

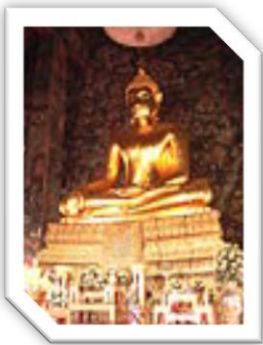

17. วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร 1 ใน 6 ของไทย และถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 8 ตั้งอยู่ริมถนนติทอง 1 ถนนบำรุงเมือง หน้าวัดออกทางถนนอนุสาวรีย์ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นวัดที่ติดกับถนน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทิศตะวันออก ติดถนนอนุสาวรีย์ ด้านทิศเหนือติดถนนบำรุงเมือง (เสาชิงช้า) ด้านทิศตะวันตกติดถนนติทอง ด้วยเหตุนี้วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร จึงเป็นวัดที่มีประตูเข้าออกหลายทาง ด้านตะวันตกและด้านตะวันออกจะเป็นด้านที่ประชาชนที่ขับรถมาเองเข้า - ออกเป็นประจำ เพราะถนนบำรุงเมืองจอดรถไม่ได้ เกาะกลางถนนบำรุงเมืองเป็นที่ตั้งของเสาชิงช้า

เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 2350 เดิมพระราชทานนามว่า “วัดมหาสุทธาวาส” โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารขึ้นก่อนเพื่อประดิษฐานพระศรีศากยมุนี (พระโต) ซึ่งอัญเชิญมาจากพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย แต่สิ้นรัชกาลก่อนที่จะประดิษฐานเป็นสังฆาราม จึงเรียกกันว่า วัดพระโต วัดพระใหญ่ หรือวัดเสาชิงช้าบ้าง จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่อ และทรงจำหลักบานประตูพระวิหารด้วยพระองค์เอง แต่ถึงสิ้นรัชกาลเสียก่อนที่การก่อสร้างจะแล้วเสร็จ การก่อสร้างวัดมาเสร็จบริบูรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2390 และพระราชทานนามว่า “วัดสุทัศนเทพวราราม” ปรากฏในจดหมายเหตุว่า “วัดสุทัศนเทพวราราม” และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผูกนามพระประธานในพระวิหาร พระอุโบสถ และศาลาการเปรียญให้คล้องกันว่า “พระศรีศากยมุนี” “พระพุทธตรีโลกเชษฐ์” และ “พระพุทธเสฏฐมุนี”

พระศรีศากยมุนี

พระพุทธตรีโลกเชษฐ์

พระพุทธเสฏฐมุนี

ภายในวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และได้ัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ มาบรรจุที่ผ้าทิพย์ด้านหน้าพุทธบัลลังก์พระศรีศากยมุนีเมื่อ พ.ศ. 2493 และมีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในวันที่ 9 มิถุนายนของทุกปี

พระอุโบสถของวัดสุทัศน์ จัดว่าเป็นพระอุโบสถที่ยาวที่สุดในประเทศไทย พระประธานภายในพระอุโบสถคือ พระพุทธตรีโลกเชษฐ์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทั้งพระอุโบสถและพระประธานนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ผนังด้านในของพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 ชุ่มประตุและหน้าต่างเป็นชั้มยอด มีลักษณะแปลกและงดงามมาก รอบ ๆ พระอุโบสถ มีชั้มเสมา 8 ชั้ม ตั้งอยู่บนกำแพงแก้ว เป็นใบเสมาคู่ซึ่งทำจากหินอ่อนสีเทา สลักเป็นภาพช้าง 3 เศียร วงชูดอกบัวตูมเศียรละ 1 ดอก เบื้องบนมีดอกบัวบาน 3 ดอก บนกำแพงแก้วด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีเกยอยู่ด้านละ 4 เกย ซึ่งใช้เป็นที่สำหรับประทับโปรยทานแก่ประชาชนในงานพระราชพิธี เรียกว่า เกยโปรยทาน ภาพวาดบนฝาผนังในอุโบสถ ที่เป็นรูป เปรต ตนหนึ่งนอนพาดกายอยู่ และมีพระสงฆ์ยืนพิจารณาอยู่ ซึ่งภาพนี้มีชื่อเสียงมากในสมัยอดีต เป็นที่เลื่องลือกันของผู้ที่ไปเที่ยววัดแห่งนี้ว่าต้องไปดู

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ประดิษฐานไว้บริเวณลานประทักษิณ ชั้นล่างมุขทิศตะวันตกเฉียงเหนือพระวิหารหลวง พระบรมรูปหล่อด้วยสำริด ประทับยืน ขนาดเท่าพระองค์จริง วัดสุทัศนเทพวรารามถือกันว่าเป็นพระอารามประจำรัชกาลที่ 8 เพราะทรงมีความเกี่ยวข้องกับวัด คือ เมื่อคราวเสด็จนิวัติพระนครครั้งแรก ได้เสด็จมาที่วัดนี้และทรงพระราชปรารภว่าสถานที่วัดสุทัศน์ฯ ร่มเย็นน่าอยู่ และเมื่อทรงประกอบพิธีแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สกลมหาสังฆปริณายก (แพ ดิสสเทโว) ทรงเป็นพุทธมามกจารย์และถวายโอวาท เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุ พระบรมราชสรีรางคารพระบรมเชษฐาธิราชเจ้าไว้ ณ ผ้าทิพย์ เบื้องหน้าฐานชุกชีพระศรีศากยมุนี (พระประธานในพระวิหารหลวง) และในวันที่ 9 มิถุนายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเสด็จสวรรคตจะจัดพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดสุทัศน์ นี่เป็นประจำทุกปี

18. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นวัดประจำรัชกาล เมื่อ พ.ศ. 2412 โดยมีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครเชษฐาธิราช (พระราชโอรสใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จักรพงษ์อดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตศุภกิจและเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. บุ้ม มาลากุล) เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง มีลักษณะผสมระหว่าง สถาปัตยกรรมไทย และยุโรป คือ ลักษณะภายนอกเป็นสถาปัตยกรรมไทย ส่วนภายในออกแบบตกแต่ง

อย่างตะวันตก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง และมีมหาสีมาอันเป็นเสาศิลาจำหลักยอดเป็นรูปเสมาธรรมจักร 8 เสา ตั้งเป็นสีมาที่กำแพง 8 ทิศ “ราชบพิธ” หมายถึง พระอารามที่พระเจ้าแผ่นดินสร้าง “สถิตมหาสีมาราม” หมายถึง พระอารามซึ่งมีมหาเสมาหรือเสมาใหญ่ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม นับเป็นพระอารามหลวงสุดท้าย ที่พระมหากษัตริย์ ทรงสร้างตามโบราณราชประเพณีที่มีการสร้างวัดประจำรัชกาล

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหารมี **สุสานหลวง** ซึ่งตั้งอยู่นอกเขตกำแพงมหาสีมาธรรมจักรของวัดด้านทิศตะวันตก ติดกับถนนอัษฎางค์ ริมคลองคูเมืองเดิม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่บรรจุพระอัฐิ (กระดูก) และพระสรีรางคาร (เถ้ากระดูก) ไว้สำหรับเป็นพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชกุศลแก่พระบรมราชเทวี พระราชเทวี เจ้าจอมมารดา พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระองค์ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมต่างๆ กันทั้งพระเจดีย์ พระปรางค์ วิหารแบบไทย แบบขอม (ศิลปะปราสาทลพบุรี) และแบบโกธิค โดยตั้งอยู่ในสวนซึ่งมีต้นลำทมและพุ่มพรรณไม้ต่างๆ ปลูกไว้อย่างสวยงาม อนุสาวรีย์ที่สำคัญคือ เจดีย์สี่ทอง 4 องค์ เรียงลำดับจากเหนือไปได้ ซึ่งมีชื่อสอดคล้องกันดังนี้

1. **สุันทานุสาวรีย์** บรรจุพระสรีรางคารสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชินี บรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมฉัตรเฉลิมพรรัตน โสภางคทัศนิยลักษณ์ อัครวรราชกุมารี พระราชธิดา
2. **รังษีวัฒนา** บรรจุพระสรีรางคารพระราชโอรส พระราชธิดาอันประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) และพระราชนัดดา เช่น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระราชปิตุฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร และสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก รวมทั้งสมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ด้วย
3. **เสาวภาประดิษฐาน** บรรจุพระสรีรางคารพระราชโอรส พระราชธิดาอันประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) และพระราชนัดดา เช่น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
4. **สุขุมาลนภมิตร** บรรจุพระสรีรางคาร พระนางเจ้าสุขุมลมารศรี พระราชเทวี (สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุขุมลมารศรี พระอัครราชเทวี) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และพระนัดดา

นอกจากนี้ยังมีอนุสาวรีย์ที่สำคัญอื่นๆ ประดิษฐานอยู่ในสุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามด้วย เช่น

1. **อนุสาวรีย์รูปรางค์ 3 ยอด** บรรจุพระสรีรางคาร พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา และพระประยูรญาติ พระโอรสและธิดา รวมทั้งสมาชิกสายราชสกุลยุคล
2. **อนุสาวรีย์พระราชชายาเจ้าดารารัศมี** บรรจุพระสรีรางคารพระราชชายา เจ้าดารารัศมีและพระราชธิดา
3. **อนุสาวรีย์เจ้าคุณพระประยูรวงศ์** หรือ “วิหารน้อย” บรรจุสรีรางคารเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าคุณจอมมารดาแพ บุนนาค) และพระธิดา รวมทั้งเจ้าจอมมารดาโหมด บุนนาค และพระโอรส พระธิดา ตลอดจนสมาชิกสายราชสกุลอาภากร และราชสกุลสุริยง

สุสานหลวงในปัจจุบันมีจำนวนอนุสาวรีย์ทั้งหมด 34 องค์ และมีการจัดตั้งกองทุนสุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหารขึ้นมาดูแลรักษาสุสานหลวงให้มีความงดงามเพื่อชนรุ่นหลังได้เข้าชมต่อไป

พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถ คือ พระพุทธรูปนันทราย และพระพุทธรูปอังคีรสเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีหินอ่อนจากประเทศอิตาลี พระนาม “พระพุทธรูปอังคีรส” แปลว่า มีรัศมีชานออกจากพระวรกาย หล่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อต้นรัชกาลที่ 5 กระไหล่ทองคำเนื้อแปดหนัก 180 บาท เป็นทองที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เมื่อยังทรงพระเยาว์ เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงนำไปประดิษฐานที่พระปฐมเจดีย์ แต่สิ้นรัชกาลเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้นำมาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดราชบพิธ เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2415

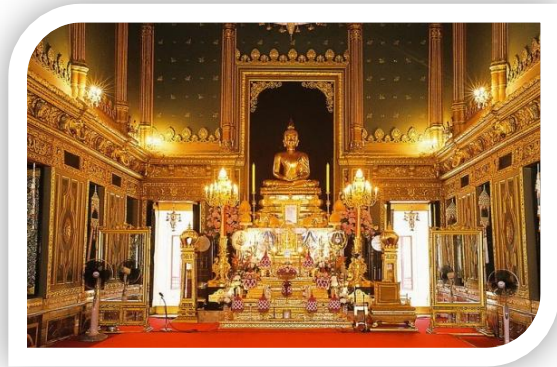
พระอุโบสถ เป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขเด็จด้านหน้า หลังคา 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเบญจรงค์ ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับปูนปั้นรูปช้างเจ็ดเศียร เทิดพานรองรับพระเกี้ยว ขนาบสองข้างด้วยฉัตร ประคองด้วยราชสีห์ และคชสีห์ หน้าบันมุขเด็จเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ที่ผนังระหว่างช่องหน้าต่างพระอุโบสถมีรูปอุณาโลม และอักษร “จ” สลับ

ประตูและหน้าต่างด้านในประดับมุกลายรดน้ำพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านนอกประดับมุกเป็นลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 5 ดวงเรียงกันตามลำดับ คือ นพรัตน์ราชวรภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์ ปฐมจุลจอมเกล้า ประถมภรณ์ช้างเผือก และประถมภรณ์มงกุฎไทย

ภายในพระอุโบสถเป็นศิลปะตะวันตกแบบโกธิค จึงทำให้ตลอดมางานศิลปะและสถาปัตยกรรมของวัดราชบพิธโดยเฉพาะพระอุโบสถเป็นที่จดจำในแง่ “ข้างนอกเป็นไทย ข้างในเป็นฝรั่ง” เพราะภายนอกมีการตกแต่งแบบศิลปะไทย ส่วนภายในมีการตกแต่งแบบยุโรป ไม่ว่าจะเป็นเพดานก็ดี ผนังก็ดี เป็นแบบยุโรป

“ส่วนหนึ่งนั้นลอกเลียนแบบมาจากพระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส และหินอ่อนที่ใช้ปูพื้นในยุคนั้นต่างสั่งซื้อมาจากประเทศอิตาลีทั้งสิ้น”

19. **เสาชิงช้า** เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีโล้ชิงช้า ในพระราชพิธีตรียัมปวาย ตรียาวัย ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู โดยทั่วไปหมายถึงเสาชิงช้าที่ตั้งอยู่หน้า วัดสุทัศน์เทพวราราม และลานหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (ลานคนเมือง) ใกล้กับเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ในพื้นที่แขวงเสาชิงช้าและแขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แม้พิธีโล้ชิงช้าได้เลิกไปแล้วตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ก็ตาม

พิธีโล้ชิงช้า เป็นส่วนหนึ่งของ พระราชพิธีตรียัมปวาย ตรียาวัย เป็นการต้อนรับ พระอิศวร ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เชื่อกันว่าพระอิศวรจะเสด็จลงสู่โลกในวันขึ้นเจ็ดค่ำเดือนยี่ วันนั้นจะมีการแห่พระเป็นเจ้าไปถวายพระพรพระเจ้าอยู่หัว เมื่อพระเป็นเจ้าเสด็จลงมาสู่โลกมนุษย์ก็ได้เชิญเทวดาองค์อื่นๆ มาเฝ้าและมาร่วมพิธีด้วย ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระคงคา และพระธรณี พราหมณ์จะแกะรูปสัญลักษณ์ของเทวดา แต่ละองค์เป็นเทวรูปลงในไม้กระดานสามแผ่น เพื่อทำการบูชาในเทวสถาน แล้วจากนั้นจะนำไปปักในหลุมหน้าโรงพิธี นั้งดูโล้ชิงช้า ท้นหน้ากระดานเข้าหาตำแหน่งที่มีพระยายืนชิงช้านั่ง เรียกว่ากระดานลงหลุม ในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือนยี่พระราชพิธีตรียัมปวายนี้จะกระทำในเทวสถานสำหรับพระนคร 3 เทวสถาน คือ เทวสถานพระอิศวร เทวสถาน พระมหาวิฆเนศวร และเทวสถานพระนารายณ์ โลกบาลทั้งสี่ (พระยายืนชิงช้า และนาลิวัน) จึงต้องโล้ชิงช้าถวายและรับน้ำเทพมนตร์ด้วย แต่เดิมนั้นพระราชพิธีตรียัมปวายจะจัดในเดือนอ้าย (ประมาณเดือนธันวาคม) ครั้นล่วงเข้าสู่สมัย กรุงรัตนโกสินทร์จึงได้เปลี่ยนมาจัดในเดือนยี่ (ประมาณเดือนมกราคม) พิธีนี้ถือเป็นพิธีขึ้นปีใหม่ของพราหมณ์ซึ่งในหนึ่งปีพระอิศวรจะเสด็จมาเยี่ยมโลก 10 วัน พราหมณ์จะประชุมที่เทวสถานพระอิศวร แล้วผูกพรตชำระกายสระเกล้าเตรียมรับเสด็จพระอิศวร

ในประเทศไทยยังมีเสาชิงช้าอีกแห่งหนึ่งที่หน้าหอพระอิศวร เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีการประกอบพิธีโล้ชิงช้ามาแต่โบราณเช่นกัน แต่ได้เลิกไปก่อนที่จะมีการก่อสร้างขึ้นใหม่ในภายหลัง โดยจำลองแบบมาจากเสาชิงช้าที่กรุงเทพมหานคร

เสาชิงช้าที่กรุงเทพมหานครแห่งนี้ มีลักษณะเป็นเสาชิงช้าขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนแท่นหินขนาดใหญ่ สูง 21.15 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางฐาน กลมประมาณ 10.50 เมตร ฐานกลมก่อเป็นฐานปัทม์ทำด้วยหินล้างสีขาว พื้นบนปูกระเบื้องดินเผาสีแดง มีบันได 2 ชั้น ทั้ง 2 ด้าน ตามแนวโค้งของฐานติดแผ่นจารึกประวัติเสาชิงช้า เสาไม้แกนกลางคู่และเสาตะเกียบ 2 คู่ เป็นเสาหัวเม็ด ล้วนทำด้วยไม้สักกลึงกลม โครงยึดหัวเสาทั้งคู่แกะสลักอย่างสวยงาม กระงังและหูช้างไม้เป็นลวดลายไทย ทั้งหมดทาสีแดงชาด ติดสายล่อฟ้าจากลวดลายกระงังด้านบนลงดิน

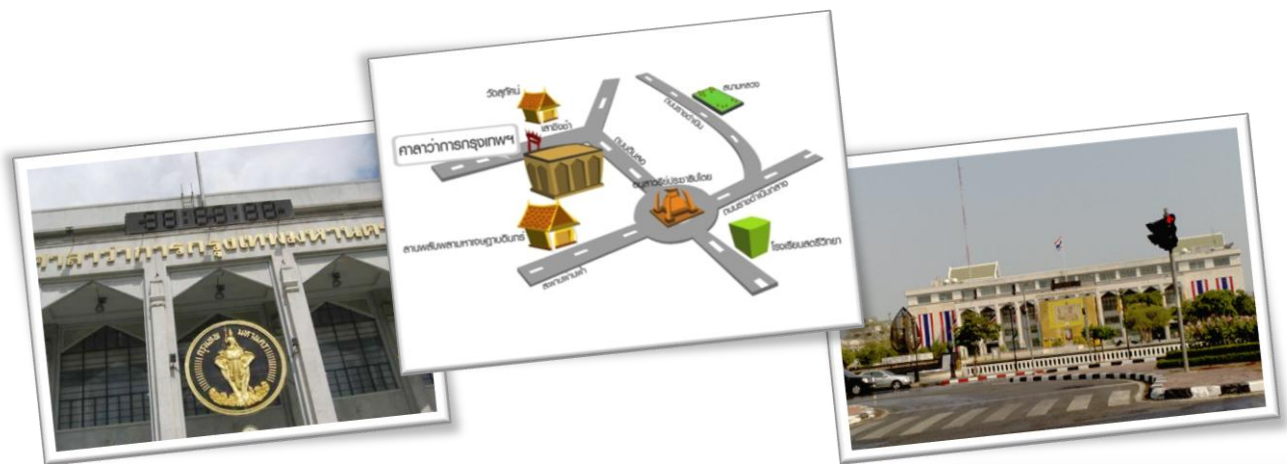
กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเสาชิงช้าเป็น โบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 นับตั้งแต่สร้างครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2327 จนถึงการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งล่าสุดซึ่งเสาชิงช้าคู่เดิมถูกถอดเปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ. 2549 เสาชิงช้ามีอายุรวมประมาณ 222 ปี

20. ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร เป็น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ซึ่งทำหน้าที่บริหารเขตการปกครองพิเศษกรุงเทพมหานคร ตามกฎหมายปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

การเรียกขานเมืองหลวงของประเทศไทย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ว่ากรุงเทพมหานครนั้น มีที่มาจากชื่อเดิมซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงแก้ไขเล็กน้อย ต่อมาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้ทดลองนำระบบคณะกรรมการปกครองเมืองหลวงมาใช้อยู่ระยะหนึ่ง ทว่าไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งชาวบ้านก็ยังไม่พร้อม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกเสีย แล้วกลับมาบริหารโดยกรมเวียง ในระบบ จตุสดมภ์ ตามเดิม ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นกระทรวงเมือง และกระทรวงนครบาล อันมีเสนาบดีทำหน้าที่รับผิดชอบการปกครอง มณฑลกรุงเทพมหานคร ที่ประกอบด้วย กรุงเทพมหานครและธนบุรี (เป็นเมืองเดียวกัน) รวมถึงนนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ รัษฎบุรี (ปัจจุบัน คือ จังหวัดปทุมธานี) มินบุรี (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในหลาย เขตของกรุงเทพมหานคร) และนครเขื่อนขันธ์ (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในอำเภอพระประแดง ของจังหวัดสมุทรปราการ) อันเป็นหัวเมืองใกล้เคียง ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และข้อบังคับการปกครองหัวเมือง

กรุงเทพมหานคร กำหนดเครื่องหมายราชการเป็นภาพพระอินทร์ พระหัตถ์ขวาทรงวชิราวุธ พระหัตถ์ซ้ายยหยาตรระฆัง ประทับบนหลังช้างเอราวัณหนึ่งเศียรสิ่งทรงเครื่อง ประกอบด้วยรัศมีและลายเมฆ ซึ่งกรมศิลปากรออกแบบโดยมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี กำหนดตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายราชการ พ.ศ. 2482 ฉบับที่ 60 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2516 โดยก่อนหน้านั้น ตราประจำจังหวัด พระนคร เป็นภาพพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ต่อมาเมื่อยกสถานะขึ้นเป็นเทศบาลนครกรุงเทพฯ จึงเริ่มใช้ภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณตามรูปแบบปัจจุบัน ซึ่งมีที่มาจากพระดำริของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจิตรเจริญ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงเห็นว่าพระอินทร์เป็นผู้ปกครองเทวดาทั้งหลาย สืบเนื่องจากชื่อกรุงเทพมหานคร จึงเปรียบได้กับนายกเทศมนตรีซึ่งเป็นผู้ปกครองประชากรในเทศบาล อนึ่งในเครื่องหมายดังกล่าว พระอินทร์และช้างเอราวัณผินเฉยไปทางซ้ายของตรา โดยไม่มีรัศมีและลายเมฆประกอบ และเมื่อยกสถานะขึ้นเป็นเทศบาลนครหลวงจึงเริ่มใช้รูปแบบดังเช่นปัจจุบัน ต่างเพียงชื่อที่กำกับเท่านั้น

ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เป็นที่ทำการของหน่วยงานเกือบทั้งหมดของ อบต.กทม. ปัจจุบันมีสองแห่ง คือ เลขที่ 173 ถนนดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร และบริเวณริมถนนมิตรไมตรี แขวงดินแดง เขตดินแดง อันเป็นที่ตั้งของหน่วยงาน 6 สำนัก ได้แก่ สำนักการโยธา , สำนักการระบายน้ำ , สำนักพัฒนาสังคม , สำนักสิ่งแวดล้อม , สำนักอนามัย , สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว

21. เทวสถาน หรือที่นิยมเรียกกันว่า **เทวสถานโบสถ์พราหมณ์** เป็นศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่มีความสำคัญมากที่สุดในบรรดาวัดฮินดูทั้งหมดในประเทศไทย ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานที่ประดิษฐานเทวรูปที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดใน ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และมีความงดงามที่สุดอีกแห่งหนึ่งในประเทศไทย ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 268 ถนนบ้านดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ใกล้เสาชิงช้าและศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2327 มีโบสถ์ทั้งหมด 3 หลัง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว มีกำแพงล้อมรอบ ปัจจุบันมีอายุได้ 229 ปี

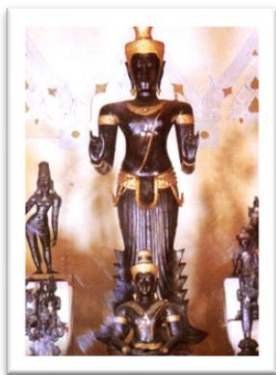

โดยสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญประจำพระนคร อาทิ พระราชพิธีตรียัมปวาย ตรีปวาย เป็นต้น ประกอบด้วยอาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทยสามหลัง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงก่ออิฐถือปูน ล้อมรอบบริเวณเทวสถาน มีประตูทางเข้าด้านหน้าหนึ่งประตู โดยอาคารทั้งสามหลัง ได้แก่ สถานพระอิศวรหรือโบสถ์ใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ถือเป็นอาคารที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาอาคารทั้งสามหลัง ภายในประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรองค์ใหญ่ รายล้อมด้วยเทวรูปขนาดต่างๆ อีกหลายสิบองค์ ใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีตรียัมปวายและพิธีสำคัญอื่นๆ สถานพระคเณศหรือโบสถ์กลาง เป็นอาคารขนาดย่อมลงมาจากสถานพระอิศวร ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างสถานพระอิศวร และสถานพระนารายณ์ ภายในประดิษฐานเทวรูปพระคเณศบนแท่นคล้ายฐานชุกชีรวมทั้งหมด 5 องค์

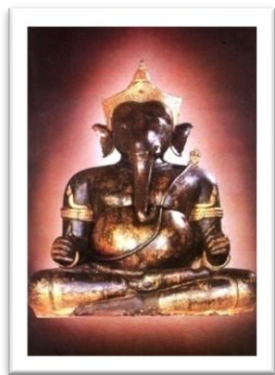
สถานพระนารายณ์ หรือที่เรียกว่า โบสถ์ริม ตั้งอยู่ริมสุดทางทิศเหนือ ภายในมีบุษบกสามหลัง ประดิษฐาน เทวรูปพระนารายณ์ พระลักษมณ์ พระมเหศวรี ใช้ประกอบพระราชพิธีตรีปวาย

นอกจากนี้บริเวณลานด้านหน้าสถานพระอิศวร ประดิษฐานเทวรูปพระพรหมภายในศาลากลางบ่อน้ำ เยื้องไปทางด้านขวาของตัวศาล เป็นเขาไกรลาสจำลองประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรและพระคเณศขนาดเล็ก ส่วนทางด้านหลังโบสถ์ทั้งสามเป็นหอเวทย์วิทยาคมซึ่งเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้น ปัจจุบันใช้เป็นที่พักการของคณะพราหมณ์ และเป็นห้องสมุดประจำเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์

เทวสถานได้ขึ้นทะเบียนเป็น โบราณวัตถุสถาน สำคัญของชาติ ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 64 วันที่ 2 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492 หน้าที่ 5281 ลำดับที่ 11 ประกาศ ณ วันที่ 18 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

พระนารายณ์

พระคเณศ

พระอิศวร

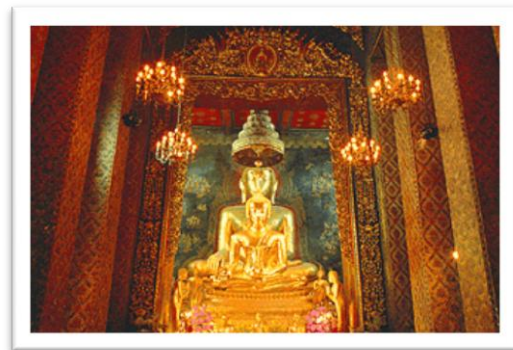
22. วัดบวรนิเวศวิหาร หรือ วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร สร้างขึ้นในสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เป็นวัดชั้นเอกชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ต้นถนนตะนาวและถนนเฟื่องนคร บางลำภู กรุงเทพฯ แต่เดิมวัดนี้เป็นวัดใหม่อยู่ใกล้กับวัดรังสีสุทธาวาส ต่อมาได้รวมเข้าเป็นวัดเดียวกัน โดยกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ มีพระดำริโปรดให้สร้างขึ้น แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จก็สิ้นพระชนม์เสียก่อน วัดนี้ได้รับการทะนุบำรุง และสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ขึ้นจนเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง โดยเฉพาะในสมัยปลายรัชกาลที่ 3 เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอาราธนาสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งผนวชเป็นพระภิกษุ อยู่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) เสด็จมาครองเมื่อ พ.ศ.2375 ทำให้วัดนี้ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์และเสริมสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชอาคันตุกะเสด็จประทับที่วัดนี้แล้วทรงบูรณะปฏิสังขรณ์และสร้างถาวรวัตถุต่างๆ เพิ่มเติมขึ้นหลายอย่าง พร้อมทั้งได้รับพระราชทาน ตำแหน่งจากรัชกาลที่ 3 ด้วย ในสมัยต่อมาวัดนี้เป็นวัดที่ประทับของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงผนวชหลายพระองค์ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นที่พักประทับของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงทำให้วัดนี้ได้รับการทะนุบำรุงให้คงสภาพดีอยู่เสมอ ในปัจจุบันนี้ศิลปกรรมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ หลายสิ่งหลายอย่างอยู่ในสภาพดีพอที่จะชมและศึกษาได้เป็นจำนวนมากไม่น้อย

วัดบวรนิเวศวิหาร สร้างขึ้นด้วยศิลปะไทยผสมจีน ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปสำคัญอยู่ 2 องค์ คือ พระประธาน อัญเชิญมาจากวัดสระตะพาน เพชรบุรี และพระพุทธรูปชินสีห์ อัญเชิญมาจากวิหารทิศเหนือ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก ถัดจากพระอุโบสถออกไปเป็นเจดีย์กลมขนาดใหญ่ สร้างสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 หุ้มกระเบื้องสีทอง ในรัชกาลปัจจุบัน รอบฐานพระเจดีย์มี ศาลาจีนและซุ้มจีน ถัดออกไปเป็นวิหารเก๋งจีน นอกจากนี้ก็มีจิตรกรรมฝาผนังฝีมือชาวอินโดจีน

ได้ฐานพุทธบัลลังก์ พระพุทธรูปชินสีห์ พระประธานในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นที่บรรจุพระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเคยผนวช ณ วัดนี้เมื่อยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศ ที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร

ระหว่างผนวชและประทับที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ประติมากรของกรมศิลปากรปั้นหุ่นและสร้างพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร โดยเสด็จพระราชดำเนินหล่อพระพุทธรูป วันที่ 5 ธันวาคม 2499 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ได้ถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระพุทธรูปนารายณ์ตบพิตร

23. กำแพงและประตูเมืองหน้า วัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนพระสุเมรุ ตรงข้ามวัดบวรนิเวศวิหาร แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นแนวกำแพงและประตูเมืองอยู่ในช่วงระหว่างป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ ซึ่งเหลืออยู่เพียงประตูเดียวในจำนวนทั้งหมด 16 ประตูของกำแพงเมืองรอบพระนคร

กำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศวิหารนี้ เป็นส่วนที่เหลืออยู่ของแนวกำแพงเมืองชั้นนอกซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แต่เดิมนั้นแนวกำแพงเมืองชั้นนอกนั้นเริ่มจากปากคลองบางลำพูยาวจรดปากคลองโอ่งอ่าง อันเป็นแนวคูเมืองชั้นกลาง กำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรนี้ มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นกำแพงเมืองเก่าซึ่งเหลืออยู่เป็นอนุสรณ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

กำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ก่อด้วยอิฐถือปูน ประตูมีลักษณะเป็นประตูเหลี่ยม มีช่องประตูรูปโค้ง ส่วนบนของประตูเป็นลูกกรงปูนปั้น สองข้างช่องประตูมีลายเส้นนูนเป็น กรอบสี่เหลี่ยม เหนือโค้งประตูมีลายเส้นทแยงเข้าหากันตรงส่วนต่อที่กำแพงและสองข้างประตูทำเป็นรูปขดกันหอยขนาดใหญ่อยู่ระดับเดียวกับใบเสมา กำแพงเมืองสองข้างประตูเป็นกำแพงใบเสมาชนิดปลายแหลม มีช่องดินกาหรือช่องกากบาทเล็กๆ เป็นแนวอยู่ที่กำแพง ส่วนล่างของใบเสมามีขานเดินเลียบบนกำแพง และมีบันไดขึ้นบนเชิงเทินอยู่ สองข้างประตู ส่วนยอดของประตูได้พังทลายลงมานานแล้ว โดยกำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรฯ ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันมีขนาดดังนี้ - ความหนาของกำแพง 1.80 เมตร - ความยาวของแนวกำแพง 40.00 เมตร - ช่องประตูเมืองกว้าง 3.10 เมตร ลึก 5.15 เมตร - แนวกำแพงสูง 6.00 เมตร - ฐานกำแพงถึงซุ้มประตูสูง 12.00 เมตร พ.ศ. 2524

กรมศิลปากรได้บูรณะกำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรฯ ขึ้นใหม่เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี โดยอาศัยรูปถ่ายเดิมครั้งรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นประตูยอดซึ่งแตกต่างจากประตูไม้ทาดินแดงในสมัยรัชกาลที่ 1 และประตูก่ออิฐข้างบนซึ่งใช้เป็นหอรับในสมัยรัชกาลที่ 3 ปัจจุบันบริเวณด้านซ้ายและขวาของกำแพงเป็นอาคารร้านค้าและโรงงาน ด้านหลังระหว่างกำแพงกับคลองรอบกรุงเป็น ที่ตั้งบ้านเรือนของราษฎร กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 97 ตอนที่ 25 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523

24. ตลาดบางลำพู บางลำพูเป็นถิ่นที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง เพราะเป็นย่านตลาดการค้าที่สำคัญ มีพื้นที่ด้านเหนือติดถนนจักรพงษ์ ซึ่งต่อกับถนนสามเสน โดยมีสะพานนรรัตนสถานข้ามคลองบางลำพู ถนนสิบสามห้าง และถนนวัดบวรด้านตะวันออกติดกับถนนพระสุเมรุ คือ แนวที่เห็นเป็นสายยาวผ่านลงมาหน้าวัดบวรนิเวศ ด้านตะวันตกติดถนนตานีซึ่งติดกับถนนตะนาว

แต่ในสมัยก่อนยังเป็นทุ่งนาวัดชนะสงครามก็มีชื่อเก่าว่า “วัดกลางนา” ส่อให้เห็นว่าชาวบ้านเรียกตามสภาพที่เป็นวัดอยู่กลางทุ่งกลางนา อีกอย่างหนึ่งในสมัยโบราณบริเวณนั้นจะเป็นบ้านคนมอญอยู่กันมากจึงได้สร้างวัดขึ้น มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ วัดตองปุ ” ต่อมารัชกาลที่ 1 พระราชทานนามใหม่ว่า “ วัดชนะสงคราม ” เหตุที่จะเรียกว่าตำบลบางลำพู (แต่เดิมเขียนบางลำภู) เข้าใจว่าจะมีต้นลำพูมาก ในหนังสือนิราศโบราณจะกล่าวถึงต้นลำพู แม้วัดสังเวชวิศยารามก็มีชื่อเดิมว่า วัดบางลำพูมาก่อน

บางลำพูเริ่มเจริญขึ้นเมื่อตัดถนนจักรพงษ์ต่อจากถนนเจ้าฟ้าขึ้นไปถึงสะพานนรรัตนสถาน และตัดถนนสามเสนต่อจากสะพานนรรัตนสถานขึ้นไปจนถึงถนนนครไชยศรี ทำให้มีบ้านเรือนสองฝั่งถนนมากขึ้น และเมื่อมีผู้คนก็มีตลาดตามมา ซึ่งมีชื่อเรียกกันว่า ตลาดบางลำพูหรือตลาดยอด

บางลำพู เข้าใจว่าจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นในตอนต้นรัชกาลที่ 5 เนื่องจากเกิดเพลิงไหม้บางลำพูเสียหายมากมาย ปรากฏตามจดหมายเหตุของพระยาทิพโกษา (สอน) กล่าวว่า วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2412 เวลาเกือบบ่ายโมง ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่โรงทำขนมจีน ถนนสิบสามห้าง เวลานั้นลมพัดจัด น้ำในคลองบางลำพูแห้ง เพลิงลุกลามข้ามกำแพงพระนครไหม้เลียบกกำแพง และริมคลองบางลำพูไปถึงสะพานข้ามคลอง แล้วไหม้ข้ามคลองไป ข้างวังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ไหม้บ้านช้อนหอยทัพพี วัดสังเวชวิศยาราม บ้านบุหลังวัด แล้วไหม้เฉียงตลอดลงไปตกแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนทางริมกำแพงพระนครเพลิงไหม้เลียบบริมห้างและริมคลองบางลำพูไปจนถึงหน้าวัดสังเวชฯ จึงหยุด

ปัจจุบันย่านบางลำพูเป็นศูนย์กลางการค้าหลายชนิด ทั้งผ้า เสื้อผ้าและอาหาร มีทั้งร้านค้าที่ตั้งอยู่ในอาคารตึกเก่าบางลำพู และร้านค้าที่ตั้งอยู่ริมถนนสิบสามห้าง ถนนบวรนิเวศ ถนนสามเสน และถนนจักรพงษ์ นอกจากนี้ย่านบางลำพูยังมีชุมชนดนตรีไทยชาวบ้านที่เก่ากว่าร้อยปี เป็นแหล่งเรียนบรรเลงดนตรี ขับร้อง การแสดง การละเล่น และการประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทย รวมทั้งสถานที่นัดพบในการทำกิจกรรมและฝึกซ้อมดนตรีไทยของกลุ่มนักดนตรีที่มีชื่อเสียงเช่น เขียววิจิตร ดุริยพันธุ์ บ้านดุริยประณีต ฯลฯ

ถนนข้าวสาร เป็นบริเวณใกล้เคียงกับบางลำพู ซึ่งเรียกว่า ถิ่นขุนนางเดิมคือ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของบรรดาข้าราชการในวังหน้า (กรมพระราชวังบวร) ที่ทำงานข้างวังหน้าและช่างฝีมือของโรงสถาปัตยกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีฐานะดีถึงปานกลาง บริเวณใกล้เคียงแต่เดิมเป็นชุมชนมอญ มีเรือนแถวแห่งแรกของประเทศไทยที่ริมถนนตะนาว ซึ่งถนนข้าวสารยังได้มีบทบาทชัดเจนมาก

เมื่อความเจริญเติบโตแบบตะวันตกเริ่มมีมากขึ้น ทำให้มีการวางผังเมืองเลียนแบบตะวันตกในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ มีการตัดถนนราชดำเนินจากสนามหลวง (ทุ่งพระสุเมรุ) ถึงพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นถนนสายหลัก เช่นเดียวกับถนนของเอดิเซ่ เมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตัดผ่านชุมชนในถนนตะนาว ถนนดินสอ มีการสร้างตึกถนนทำให้ถนนใกล้เคียงต้องเลิ้ออกไป มีการวางผังอย่างเป็นแบบแผนมากขึ้น

บริเวณบางลำพูและถนนข้าวสารก็ยังคงเป็นที่อยู่ของข้าราชการและข้าราชการอยู่ ชาวมอญเริ่มลดน้อยลง อาชีพหลักของคนย่านนี้ก็สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ ทำงานโรงสถาปัตยกรรม งานฝีมือ งานช่าง มีร้านค้าที่สำคัญเป็นร้านสังฆภัณฑ์ที่โด่งดังมากคือ ร้านส.ธรรมภักดี สินค้าที่บริเวณนี้ขายคือ ข้าวสาร ซึ่งคนขายเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในย่านนี้ จึงเรียกว่า “ตรอกข้าวสาร” จนถึงทุกวันนี้

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 บริเวณบางลำพูเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญสามอย่างคือ สมาคมสหทัยสงคราม โรงเรียนราษฎรของลูกหลานข้าราชการ และโรงพิมพ์ (ก่อนจะย้ายออกไปนอกเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นการผลักร้านชุมชนให้เติบโตไปติดกับย่านบางลำพูมากขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง องค์กรของรัฐเริ่มมีการลดจำนวนบุคลากร ให้ความสำคัญของประชาชนเท่าเทียมกับบรรดาข้าราชการและข้าราชการ ข้าราชการจำนวนมากถูกปลดออก ข้าราชการส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบางลำพูก็ย้ายที่พักไปอยู่ชานเมือง แถบสุขุมวิทและฝั่งธนฯ เป็นต้นจากเดิมที่เคยเป็นย่านที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวก็เปลี่ยนไปเป็นอาคารเพื่อการค้า อีกทั้งมีการขยายตัวทาง

สาธารณูปโภคมากขึ้น การหลั่งไหลเข้ามาของอารยธรรมตะวันตก รูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยจึงพัฒนาเป็นแบบกึ่งพาณิชยกรรม ย่านบางลำพูเริ่มมีการผ่องถ่ายทรัพย์สินสมบัติของบรรดาข้าราชการ คหบดี ย้ายไปอยู่ชานเมือง (ชานเมืองสมัยนั้นคือแถบฝั่งธนฯ เป็นต้น) ที่ดินเปลี่ยนมือไปเป็นของพ่อค้าชาวจีนที่มีความถนัดทางการค้า ชาวจีนนำรูปแบบตึกแถวมาประยุกต์ใช้เป็นอาคารพาณิชย์ ในยุคนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นแบบการค้ามากขึ้น อย่างเช่น บริเวณสิบสามห้างในช่วงสงครามเวียดนามเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ถนนข้าวสาร มีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เมืองไทยเป็นประเทศร่วมรบกับสหรัฐอเมริกา เป็นฐานทัพส่งกำลังบำรุงของกองทัพอเมริกัน เวลาจะสับเปลี่ยนกำลังพลก็จะทำในประเทศไทย เพราะมีฐานทัพอเมริกัน เช่น ที่อุตะเพา เมื่ออเมริกันชนเข้ามามากขึ้น วิถีชีวิตยังคงเป็นแบบตะวันตกอยู่ ไม่รู้ชะตาชีวิตข้างหน้า จึงนิยมเรื่องการเสเพล จะตายเมื่อไรไม่รู้ในยามที่ไปรบ คนอเมริกันที่มาพักในกรุงเทพฯ ย่านหนึ่งที่ทำการค้ากับชาวต่างชาติคือ บางลำพู บริเวณถนนข้าวสาร ซึ่งจะเห็นเด่นชัดคือ ชาวจีนกันห้องให้เช่า ในตึกแถวที่ทำการค้าขายมีโสเภณี บาร์เหล้าบริการท่องเที่ยว เศรษฐกิจเฟื่องฟูด้วยเงินดอลลาร์ เกิดสถาปัตยกรรมรองรับกิจกรรมดังกล่าว

ภายหลังสงครามสิ้นสุด ทหารผ่านศึกส่วนหนึ่งได้กลับมาที่ประเทศไทย เช่น พวกทหารที่มีภรรยาเป็นคนไทยก็แวะมาที่ถนนข้าวสาร แต่เดิมคนที่มาประเทศไทยเป็นชนชั้นสูงและนำเงินมาใช้จ่ายจำนวนมาก ส่วนพวกที่เรียกตนเองว่า บุปผาชน (ฮิปปี) อาจมีเงินใช้จ่ายน้อยกว่า ก็สามารถมาอยู่เมืองไทยในระยะเวลาเท่ากัน ดังนั้น ที่อยู่อาศัยราคาถูกจึงเป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติ อีกทั้งย่านนี้อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ (ใจกลางเมืองในสมัยนั้นคือ เกาะรัตนโกสินทร์) ย่านบางลำพู จึงมีการขอเช่าห้องให้เช่าหรือที่เรียกว่า “เกสต์เฮาส์” ซึ่งทำให้มีกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้นไปด้วย

25. พระที่นั่งสันติชัยปราการ สร้างขึ้นตอนเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 โดยสร้างตอนที่ปรับปรุงภูมิทัศน์ของ ป้อมพระสุเมรุ โดยพระที่นั่งองค์นี้ใช้เป็นสถานที่ประกอบงานพระราชพิธีทางชลมารค พระที่นั่งองค์นี้มีตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติมาประดับไว้พร้อมกับทำรับเสด็จขึ้นลงเรือพระที่นั่ง เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นที่จัดพระราชประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันพระที่นั่งองค์นี้อยู่ในการดูแลของกรมศิลปากร

สวนสาธารณะสันติชัยปราการ เป็นสวนสาธารณะ ระดับชุมชนเมือง สร้างบนพื้นที่ประมาณ 8 ไร่เศษ บริเวณโดยรอบ ป้อมพระสุเมรุ ซึ่งตั้งอยู่ที่ช่วงปลาย ถนนพระอาทิตย์ ติดกับ แม่น้ำเจ้าพระยา ตรงปาก คลองบางลำพู สวนแห่งนี้จัดสร้างขึ้นเนื่องในมหามงคลสมัย เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 โดยภายในบริเวณสวนมี พระที่นั่งสันติชัยปราการ ที่มีตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติมาประดับไว้พร้อมกับทำรับเสด็จขึ้นลงเรือพระที่นั่ง เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นที่จัดพระราชประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา

สวนแห่งนี้มีทัศนียภาพของคุ้งแม่น้ำเจ้าพระยาที่สวยงามมาก นับเป็นสวนสาธารณะ เพียงไม่กี่แห่งของกรุงเทพมหานครที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ชื่นชมบรรยากาศริมแม่น้ำ และสามารถชม กระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินได้อย่างชัดเจน

สวนสาธารณะสันติชัยปราการ นับเป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์และโบราณสถาน นับเป็นนันทสถานเอนกประสงค์ที่ได้ประโยชน์ใช้สอยทั้งด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา และการอนุรักษ์ (ป้อมพระสุเมรุ) พื้นที่โดยรอบได้รับการออกแบบให้สามารถใช้เป็นที่พักกำลังกายได้หลายประเภท เช่น การเดิน แอโรบิค รำมวยจีน สามารถเป็นสถานที่จัดงานของท้องถิ่นและรัฐบาล เช่น พิธีต้อนรับแขกจากต่างประเทศ รวมทั้งด้านวัฒนธรรม เช่น พิธีลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น

นอกจากตัวป้อมแล้ว ในบริเวณสวนแห่งนี้ยังมี “ต้นลำพู” ตั้งเดิมอันเป็นที่มาของชื่อ “บางลำพู” ต้นสุดท้ายที่ยังหลงเหลือไว้ให้ศึกษาอีกด้วย ที่อยู่มานานตั้งแต่ก่อนมีสร้างสวนและพระที่นั่งฯ แต่ทว่าใน เหตุการณ์น้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2554 ต้นลำพูต้นนี้ได้ตายลง ทางกรุงเทพมหานคร (ก.ท.ม.) ได้มาตัดทิ้งจนเหลือแต่ตอ

26. ป้อมพระสุเมรุ เป็นป้อมปราการที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ในสมัยนั้นได้มีการสร้างป้อมปราการ 14 แห่งเพื่อป้องกันพระนคร แต่เมื่อเวลาผ่านไป ป้อมปราการหมดความจำเป็น จึงถูกรื้อถอนไป ป้อมพระสุเมรุเป็น 1 ใน 2 ป้อมที่ยังคงเหลืออยู่ อีกป้อมหนึ่งคือป้อมมหากาฬ ชื่อป้อมพระสุเมรุได้นำมาตั้งเป็นชื่อถนนพระสุเมรุ

ป้อมพระสุเมรุซึ่งสร้างมาแต่ รัชกาลที่ 1 มีลักษณะสวยงามและเป็นประโยชน์ใช้สอยมากมาย มีเชิงเทินช่องยิงปืน ห้องเก็บกระสุนดินดำ และอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ แต่ก็ชำรุดทรุดโทรมเป็นธรรมดา จนถึง พ.ศ. 2524 กรมศิลปากร ได้ซ่อมแซมบูรณะตามรูปแบบเดิมจากภาพถ่ายในสมัย รัชกาลที่ 5 จนแลดูสง่างามเหมือนเดิม และยังปรับปรุงบริเวณโดยรอบให้เป็น สวนสาธารณะอีกด้วย โดยให้ชื่อว่า “สวนสันติชัยปราการ” มีพลับพลาชื่อว่า “พระที่นั่งสันติชัยปราการ”

ชุมชนโดยรอบป้อมพระสุเมรุ คือ ชุมชนถนนพระอาทิตย์ มีความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมสูงเช่นเดียวกับชุมชนป้อมมหากาฬ แต่มีความหลากหลายสูงกว่า

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2326 มีชาวเขมร 10,000 คน มาขุดคลองเชื่อมระหว่าง คลองบางลำภูกับ คลองโอ่งอ่าง จนจรดต่อกันเกิดเป็นคลองรอบกรุง

27. วัดอรุณราชวราราม หรือที่นิยมเรียกกันในภาษาพูดว่า วัดแจ้ง หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า วัดอรุณ เป็นวัดโบราณสร้างใน สมัยอยุธยา ว่ากันว่าเดิมเรียกว่า วัดมะกอก และกลายเป็นวัดมะกอกนอกในเวลาต่อมา เพราะได้มีการสร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่งในตำบลเดียวกัน แต่อยู่ในคลองบางกอกใหญ่ ชาวบ้านเรียก วัดที่สร้างใหม่ว่า วัดมะกอกใน (วัดนวลนรดิศ) แล้วจึงเรียกวัดมะกอกซึ่งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ว่า วัดมะกอกนอก ส่วนเหตุที่มีการเปลี่ยนชื่อเป็น วัดแจ้งนั้น เชื่อกันว่า เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งราชธานีที่กรุงธนบุรีใน พ.ศ. 2310 ได้เสด็จมาถึงหน้าวัดนี้ตอนรุ่งแจ้ง จึงพระราชทานชื่อใหม่ว่าวัดแจ้ง แต่ความเชื่อนี้ไม่ถูกต้อง เพราะเพลงยาวหม่อมภิมเสน วรรณกรรมสมัยอยุธยาที่บรรยายการเดินทางจากอยุธยาไปยังเพชรบุรี ได้ระบุชื่อวัดนี้ไว้ว่าชื่อวัดแจ้งตั้งแต่นั้นแล้ว

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังที่ประทับนั้น ทรงเอาป้อมวิชัยประสิทธิ์ข้างฝั่งตะวันตกเป็นที่ตั้งตัวพระราชวัง แล้วขยายเขตพระราชฐานจนวัดแจ้งเป็นวัดภายในพระราชวัง เช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์สมัยอยุธยา และเป็นที่ประดิษฐาน พระแก้วมรกตที่อัญเชิญมาจากเวียงจันทน์ใน พ.ศ. 2322 ก่อนที่จะย้ายมาประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามใน พ.ศ. 2327

ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ได้เสด็จมาประทับที่พระราชวังเดิม และได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดแจ้งใหม่ทั้งวัด แต่ยังไม่ทันสำเร็จ ก็สิ้นรัชกาลที่ 1 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดแจ้งต่อมา และพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดอรุณราชอาราม ” ต่อมา มีพระราชดำริที่จะเสริมสร้างพระปรางค์หน้าวัดให้สูงขึ้น แต่สิ้นรัชกาลเสียก่อน จนถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เสริมพระปรางค์ขึ้นและให้ยืมมณฑลที่หล่อสำหรับพระพุทธรูปทรงเครื่องที่จะเป็นพระประธาน วัดนางนองมาติดต่อบนยอดนภศูล ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ วัดอรุณราชอารามหลายรายการ และให้อัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมาบรรจุไว้ที่พระพุทธรูปของพระประธานในพระอุโบสถด้วย เมื่อการปฏิสังขรณ์เสร็จสิ้นลง พระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดอรุณราชวราราม”

28. ป้อมวิไชยประสิทธิ์ เป็นป้อมสำคัญที่ใช้ป้องกันข้าศึกตามริม แม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านตะวันตก ทางเหนือของปาก คลองบางหลวง (คลองบางกอกใหญ่) โดยมีป้อมคู่กันอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศตะวันออก บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนราชนีในปัจจุบัน แต่ได้รื้อออกไปแล้วในรัชสมัย สมเด็จพระเพทราชา ปัจจุบันอยู่ในบริเวณกองบัญชาการกองทัพเรือ พระราชวังเดิม ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

ป้อมวิไชยประสิทธิ์สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เดิมชื่อ **ป้อมบางกอก** หรือ **ป้อมวิไชยเอนทร์** ตั้งตามชื่อของ เจ้าพระยาวิไชยเอนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ชาวกรีก ที่เป็นผู้กราบบังคมทูลให้สร้างป้อมแห่งนี้ เพื่อป้องกันเรือรบของ ฮอลันดา ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ได้ทรงสร้างพระราชวังขึ้นบริเวณป้อมนี้ พร้อมกับปรับปรุงป้อมพระราชทานนามว่า “ป้อมวิไชยประสิทธิ์”

ป้อมวิไชยประสิทธิ์มีสถาปัตยกรรมเป็นป้อมก่ออิฐฉาบปูน มีกำแพงรูปแปดเหลี่ยม 2 ชั้น สร้างขนานกัน กำแพงชั้นในมีหอคอยกลมทรงสอปสองหลัง ตั้งอยู่บนกำแพงตรงมุมด้านทิศเหนือและทิศใต้

ปัจจุบันป้อมวิไชยประสิทธิ์อยู่ในความดูแลของ กองทัพเรือไทย ใช้เป็นที่ยิงสลุตในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ และมีการติดตั้งเสาธงบริเวณทางเข้าป้อมทางทิศตะวันตกตรงกำแพงชั้นใน เพื่อชักธงราชนาวีและธงผู้บัญชาการทหารเรือ

29. โรงพยาบาลศิริราช ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดอหิวาตกโรคระบาดชุกชุมเมื่อ พ.ศ. 2424 ในครั้งนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงพยาบาลขึ้นชั่วคราวในที่ชุมชนรวม 48 ตำบล ครั้นโรคภัยเสื่อมถอยลง โรงพยาบาลจึงได้ปิดทำการ หากแต่ในพระราชหฤทัยทรงตระหนักว่า โรงพยาบาลนั้นยังประโยชน์บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้พสกนิกรและผู้อยู่ใต้ร่มพระบรมโพิธิสมภาร แต่การโรงพยาบาลนั้นเป็นการใหญ่ จำเป็นอยู่ที่จะต้องมีการคณะกรรมการเพื่อจัดการโรงพยาบาลให้สำเร็จ

เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2429 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการจัดสร้างโรงพยาบาลขึ้น ได้แก่ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสิริธัช ingsac พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนาวงศ์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ พระยาโชฎีกราชเศรษฐี เจ้าหมื่นสรรเพชรภักดี และดอกเตอร์ ปีเตอร์ เคาเวน ทำหน้าที่จัดการและดำเนินการก่อสร้างโรงพยาบาลเพื่อพระราชทานให้เป็นสถานที่รักษาแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยสถานที่ตั้งของโรงพยาบาลนั้น อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณพระราชวังบวรสถานพิมุขหรือวังหลัง ซึ่งเป็นวังเดิมของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นสถานที่ที่กว้าง แต่มีความร่มเย็นเหมาะสมสำหรับเป็นสถานที่รักษาพยาบาลผู้ป่วย

ในระหว่างที่เตรียมการก่อสร้างโรงพยาบาลนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชโอรสอันประสูติจาก สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้ประสูติโรคบิดสิ้นพระชนม์ลงเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2430 ยิ่งความอาลัยเศร้าโศกแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยิ่งนักถึงกับมีพระราชปณิธานอย่างแรงกล้าที่จะให้มีโรงพยาบาลขึ้น ครั้นเสร็จงานพระเมรุแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรือโรงเรียนและเครื่องใช้ต่าง ๆ ในงานพระเมรุนำไปสร้างโรงพยาบาล ณ บริเวณวังหลังดังกล่าว นอกจากนี้ยังพระราชทานทรัพย์ส่วนของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ แก่โรงพยาบาลอีกด้วย

พระเมรุ 5 ยอด สมเด็จพระเจ้าฟ้าพหุรัตนมัยและสมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์
วัดถูกก่อสร้างที่เหลือจากงานพระเมรุ นำมาสร้าง “โรงพยาบาลศิริราช”

ในระยะแรกคณะกรรมการจัดสร้างโรงพยาบาลได้จัดสร้างเรือนพักผู้ป่วยขึ้น 6 หลัง และเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด และพระราชทานนามว่า **โรงศิริราชพยาบาล** หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า **โรงพยาบาลวังหลัง** โดยทำการบำบัดรักษาผู้ป่วยไข้ทั้งแผนปัจจุบันและแผนโบราณของไทย

ศาลาศิริราช 100 ปี เป็นสถานที่ส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลศิริราช จัดสร้างขึ้นเนื่องในการสมโภชครบ 100 ปี ของโรงพยาบาลศิริราช เมื่อปี พ.ศ. 2531 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศาลาศิริราช 100 ปี พร้อมกับตึกอานันทมหิดล เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2531 โดยภายใน ลานศาลาศิริราช 100 ปี ประกอบด้วย พระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และห้องโถงศิริราช 100 ปี (ซึ่งอยู่ภายในตึก 72 ปี)

30. ศูนย์นิทรรศน์รัตนสังวาลย์ เป็นโครงการพัฒนานวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติฯ จัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสมหามงคล 3 ประการ คือ (1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา (2) ครบ 111 ปี วันพระราชสมภพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีผู้ทรง เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสตรีวิทยา (3) โรงเรียนสตรีวิทยาได้ก่อตั้งมาครบ 111 ปีใน พ.ศ. 2554

โรงเรียนสตรีวิทยา ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนสตรีวิทยา สมาคมผู้ปกครองและครูสตรีวิทยา สตรีวิทยาสมาคมในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มูลนิธิสตรีวิทยาในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เครือข่ายผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสตรีวิทยา ครูและนักเรียนโรงเรียนสตรีวิทยา ได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์นิทรรศน์รัตนสังวาลย์ขึ้นเพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจต่อแผ่นดิน พระราชกรณียกิจต่อราษฎร และคติธรรมจากการศึกษาพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการและแล้วเสร็จในสมัยท่านผู้อำนวยการพัชรา ทิพย์ทัศน์ ด้วยงบประมาณก่อสร้าง 5 ล้านบาท พื้นที่จัดแสดงภายใน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แผ่นป้ายนิทรรศการ วิดีทัศน์ และ MOTION GRAPHIC ส่วนที่ 2 ห้องมัลติมีเดีย และส่วนที่ 3 สวนสมเด็จพระย่า

ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์ ยังมีอีกมากมาย นักเรียนสามารถไปค้นหาเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ต่าง ๆ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดโรงเรียน หรือเดินทางไปศึกษา ณ สถานที่จริง ฯลฯ เมื่อทุกคนศึกษาจบแล้ว อย่าลืมตอบคำถามลงในใบกิจกรรมด้านหลังเพื่อเป็นการทบทวนด้วยค่ะ

กิจกรรม
ตอบคำถามจากแหล่งเรียนรู้สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์

1. พระบรมมหาราชวัง เริ่มก่อสร้างขึ้นเมื่อ.....พร้อมกับ.....
2. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นวัดในพระบรมมหาราชวังเช่นเดียวกับ.....
ซึ่งเป็นวัดใน.....
3. ในรัชสมัย.....ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเรียกจาก
“ทุ่งพระเมรุ” เป็น “ท้องสนามหลวง” ในรัชกาลปัจจุบันมีการใช้สนามหลวงเป็นที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญ ๆ เช่น.....
.....
.....
4. ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นศาลที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับ.....
รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าให้กระทำพิธียกเสาหลักเมือง วันที่.....
5. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกถึง.....
.....
.....
6. ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นลานที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ของ.....
.....บริเวณรอบมีการสร้างพลับพลาที่ประทับเพื่อใช้เป็นที่สำหรับ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง.....
7. แกร์วัดสระเกศ มีที่มาจาก.....
.....
.....
8. เสาชิงช้า เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อ.....
.....
ในประเทศไทยยังมีเสาชิงช้าอีกแห่งหนึ่งที่.....
9. ....เป็นวัดที่ประทับของพระมหากษัตริย์เมื่อทรงผนวชหลายพระองค์ เช่น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นที่พักประทับของ
.....และเป็นที่ตั้งของ
.....
10. ป้อมพระสุเมรุ เป็นป้อมปราการที่สร้างขึ้นในสมัย.....ในสมัยนั้นได้มีการสร้างป้อมปราการ
.....แห่งเพื่อป้องกันพระนคร ปัจจุบันป้อมพระสุเมรุเป็น 1 ใน 2 ป้อมที่ยังคงเหลืออยู่ อีกป้อมหนึ่ง
คือ.....

